

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Tiesību teorijas un vēstures katedra**

Bakalaura darbs

INICIĀCIJA

Dienas nodaļas
6. semestra studente
Ilva Indriksone
JurP 040023

Saņemts _____
katedrā
200_. g. __. _____

Zinātniskais konsultants
Dr.iur.,prof. Sanita Osipova

Aizstāvēts 200_. g. __. _____
un novērtēts ar atzīmi _____

Mācībspēka vai komisijas locekļu paraksti

Rīga 2007

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	3
I Iniciācija.....	5
1.1. Iniciācija folklorā.	8
1.2. Iniciācija literatūrā.....	11
II Iniciācija pirmatnējā sabiedrībā.....	14
III Iniciācija kārtās dalītā sabiedrībā.....	20
2.1. Iniciācija antīkajā laika posmā.....	21
2.2. Iniciācija viduslaikos.....	26
IV Iniciācija Latvijā 20.-21.gs.....	32
Kopsavilkums	41
Annotation	43
Izmantoto avotu saraksts	44

IEVADS

Iniciācija ir jēdziens, kuru mūsdienās praktiski neviens nelieto un lielākoties tas saistās ar pagātni. Lai gan mūsdienu sabiedrībā iniciācija pastāv praktiski visās dzīves jomās un lai arī tai piedēvēti dažādi nosaukumi, piemēram, pieņemšana darbā uz pārbaudes laiku, visi pārbaudījumi skolā, kuru mērķis ir noteikt skolēna zināšanu līmeni, pārbaudījumi augstskolās, korporācijās, kas visi savā būtībā ir pārbaudījumi, kas vērsti uz indivīda pārbaudi, lai noteiktu, vai iniciējama ir piemērots, lai iegūtu augstāku statusu, pat tad, ja tā ir tikai nākamā klase pamatskolā. Iniciācija, lai gan vairumā gadījumu deformētā veidā, pastāv lielākajā daļā no slepenajām organizācijām, piemēram, dažādās sektās, apvienībās, kuras darbojas slepenībā no pārējās sabiedrības.

Iniciāciju vislabāk var izprast tieši caur pirmatnējo tautu rituāliem, reliģiju, folkloru un literatūru, tāpēc vispirms manā darbā iniciācija tiks aplūkota no minētajiem aspektiem un tikai pēc tam - no tiesību aspekta.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt iniciācijas jēdzienu un tā nozīmi no tās pirmsākumiem pirmatnējās kultūrās līdz mūsdienām, tas ir, līdz iniciācijai postindustriālajā sabiedrībā. Tā kā iniciācija pastāv praktiski visās dzīves jomās, tad galvenais pētījuma aspekts būs indivīda iniciācija pieaugušo kārtā.

Lai sasniegtu bakalaura darba mērķi, kā uzdevumi tiek izvirzīti:

1. Rast iniciācijas piemērus ne tikai tiesību avotos, bet arī literatūrā, folklorā un reliģijās.

2. Noskaidrot iniciācijas nozīmi no tās pirmsākumiem līdz mūsdienām.

Darbā izmantotas vairākas pētniecības metodes - vēsturiskā, salīdzinošā un socioloģiskā metode.

Vēsturiskā metode pielietota, pētot iniciācijas jēdziena un nozīmes attīstību, kā arī, lai izpētītu tiesību avotus un citu zinātņu nozaru avotus, kas skatīti vēsturiskā aspektā, lai noskaidrotu, kā un kas ir ietekmējis iniciācijas jēdziena attīstību līdz tādām tā stāvoklim, kāds tas ir mūsdienu sabiedrībā.

Salīdzinošā metode izmantota, salīdzinot iniciāciju dažādās ciltīs un valstīs, kā arī, salīdzinot iniciācijas jēdzienu un nozīmi dažādos vēstures posmos.

Socioloģiskā metode izmantota, lai aplūkotu iniciāciju no tiesību aspekta saistībā ar sabiedriskās dzīves attīstību un sabiedrības prasībām.

Darba gaitā es iepazīšos ar iniciācijas jēdziena attīstību laika posmā no pirmatnējās sabiedrības līdz šodienai, tas ir, mūsdienu sabiedrībai. Kā problemātika rakstot bakalauru darbu ir mināms, tas, ka

pieejamais materiālu klāsts nav tik liels, ka būtu nepieciešams. Pētot pirmatnējo sabiedrību es apskatu reliģijas pētnieku, antropologu, kā arī psihoanalīzes pamatlicēja Z.Freida piedāvāto literatūru, kas sniedz ieskatu iniciācijas norisēs un nozīmē. Lai gūtu padziļinātu ieskatu iniciācijas nozīmei kultūras aspektā tiek izmantoti folkloras un literatūras darbi. Iniciācijas attīstības novērošanai tiesību aspektā tiek izmantoti tiesību vēstures sniegtais avotu klāsts, kuri tiek analizēti un savā starpā salīdzināti. Pēdējā nodaļā tiek salīdzināta pilngadības kā kritērijs rīcībspējas iegūšanai pēc Baltijas vietējo likumu kopojuma III daļa jeb t.s. „Bunges civillikuma” līdz šodienai. Tuvāk tiek pētīta problemātika, kas saistīta ar pilngadības noteikšanu kā kritēriju rīcībspējas iegūšanai, ka tā nav pietiekama kā garants, ja persona, kas kļūst rīcībspējīga ir garīgi nobriedusi, lai būtu spējīga patstāvīgi stāties tiesiskās attiecībās.

1. INICIĀCIJA

„, Iniciācija (lat. *Initio* ‘iesvētu’)- cilvēka pāreja no viena sociālā statusa citā, parasti augstākā; un rituāli, kas ar šo pāreju saistīti. Iniciācijas rituālus sauc arī par pārejas rituāliem. Iniciācija parasti ietver trīs posmus: 1) indivīda nošķiršana no sabiedrības, kas asociējas ar nomiršanu;

2) pārejas posms, kas ietver pārbaudījumu veikšanu;

3) atdzimšana jaunajā statusā.

Rumāņu izcelsmes reliģiju pētnieks M. Eliade nodala trīs tradicionālos iniciācijas veidus:

1) individuālā(karavīrs);

2) iniciācija, kas atļauj iekļūt slepenā brālībā vai biedrībā. Parasti tajās tika nošķirtas vīriešu un sieviešu slepenās biedrības;

3) vecuma grupu iniciācija, kas skāra visus cilts locekļus, sasniedzot noteiktu vecumu.¹

Kā piemēru no mūsdienu sabiedrības modeļa varētu minēt, pirmkārt, jau jebkura tipa skolu, kur ik gadu vai ik semestri notiek iniciācijas process, kad skolēns (arī studējošais) pāriet uz austāku klasi vai kursu. Tāpat arī studentu korporācijās. Lai nonāktu augstākā statusā ir jāveic noteikti iniciācijai raksturīgie pārbaudījumi. Pat pieņemšanu darbā uz pārbaudes laiku zināmā mērā var definēt, kā iniciācijas procesu, no kura ir atkarīgs tas, vai persona iegūs vēlamu statusu vai arī ne. Pie Eliades trešā uzskaitītā iniciācijas veida attiecīgi būtu minams piemērs par tiesībspējīgās nepilngadīgās personas kļūšanu par rīcībspējīgu, kas būtībā sabiedrībā saistās ar vecuma kritēriju-18 gadu vecumu. Taču arī minētajā situācijā pastāv izņēmumi- iniciācijas iespēja personai, kas vēl nav sasniegusi astoņpadsmit gadus, iegūstot rīcībspējīgas personas statusu, priekšlaicīgi pierādot savu gatavību un briedumu likumā noteiktajā veidā. Daudz par iniciāciju var uzzināt no mitoloģijas, folkloras, vēstures un citām zinātnēm.

Folkloras un literatūras ietvaros iniciācijai raksturīgas trīs daļas:

„1) indivīda nošķiršana no sabiedrības un izolēšana citiem grūti sasniedzamā vietā. Nošķiršana simbolizēja nomiršanu iepriekšējai profānai (mātes pasaules) dzīvei. Pubertātes iniciācijā raksturīgs, ka līdz iniciācijai iesvētāmie piederēja mātes pasaulei, bet pēc tēva (sagrāļajai) pasaulei.

2) Pārejas periods, kas var ilgt vairākas dienas vai pat vairākus gadus. Šajā laikā iesvētāmajam ir jāveic trīs, trīs reiz trīs vai trīs un trīs

¹ Kursīte J. Latviešu folkloras mītu spoguļi.. Rīga: Zinātne, 1995., 32.lpp.

pārbaudījumi, kurus viņam palīdz veikt trīs pārdabiskie palīgi un trīs pārdabiskie priekšmeti.

3) Atgriešanās pie cilts locekļiem jaunā statusā, kas simbolizē atdzimšanu”²

Kā piemēru var minēt visiem zināmo Annas Brigaderes pasaku lugu „Sprīdītis”.

Pieejot no socioloģiskā redzesloka iniciācijai, jāmin, ka arī ievērojamais teorētiķis Markss Vēbers kā vienu sociālā statusa nomaiņas procesu atzīmē iniciāciju.

„Marks Vēbers aplūkoja šķiru kā noteiktu tipisku kopīgu sociālo stāvokli, kurā indivīdi nonākuši vai nu automātiski (paaudžu nomaiņas rezultātā, mantojot sociālo statusu), vai arī iegūstot piederību pie konkrētās šķiras pašu darbības rezultātā.”³ Respektīvi iniciācijas rezultātā.

Aplūkojot iniciāciju no reliģiskā aspekta, tā tiek definēta kā „ceremonija, kas iezīmē noteikta vecuma posma sasniegšanu vai pievienošanos pieaugušajiem kopienas locekļiem.”⁴

Kā piemērs šeit būtu pieminams Parsi ticības pārstāvju iniciācijas rituāls, ko paši tie dēvē par naudžote aprakstu. Tradicionāli iniciācijas process parsu zēniem un meitenēm notiek pubertitātes vecumā, iniciācijas kandidātam pašam izdarot izvēli- veikt iniciācijas procesu, jo tā ir ceremonija, kas uzliek pienākumus pret savu reliģisko kopienu, kļūstot par pilntiesīgu tās locekli. Iniciācijas process izpaužas tā, ka „kandidātam pirmo reizi publiski tiek pasniegtas reliģiskās zīmes- svētais apmetnis un saite. Apmetnis ir baltā krāsā, kas simbolizē reliģijas tīrību.”⁵

Runājot par reliģiju, nevar nepieminēt kristietību un tās svarīgākos iniciācijas procesus- kristības un iesvētīšanu.

„Kristīšana- sakraments, ko veic, pieņemot kristīgajā baznīcā. Apmazgāšanās ūdenī Trīsvienības vārdā simbolizē cilvēka identificēšanos ar Kristus nāvi un augšāmcelšanos, tādējādi cilvēks mirst grēkam un mostas jaunai dzīvei. Kristot bērnus, tiek doti solījumi, kas attiecas uz viņu vēlāko Iesvētīšanu.

Iesvētīšana- kristiešu rituāls, kurā laikā tiem, kas jau ir kristīt, uzliek rokas, lūdzot Svētā Gara dāvanu vai aizsardzību. Bieži tā ir zīme, ka cilvēks kļūst par pilntiesīgu Baznīcas locekli. Katoļu baznīcā iesvētīšanu veic aptuveni septiņu gadu vecumā. Citās baznīcās, kas atzīst iesvētīšanu, to veic pubertātes laikā vai vēlāk.”⁶

Kā redzams iniciācijai literatūrā, folklorā un reliģijā ir kopīgi elementi-to skaitā, tas, ka pēc iniciācijas iniciētais iegūst jaunu statusu un līdz ar to jaunas tiesības.

² Kursīte J. Latviešu folklorā mītu spoguļi. Rīga: Zinātne, 1995., 32.lpp.

³ Osipova S. Sabiedrība tiesību socioloģijas skatījumā. *Likums un Tiesības*, Nr.4(80),2006, aprīlī, 101.lpp.

⁴ Pasauls reliģijas. Autoru kolektīvs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000., 432.lpp.

⁵ Turpat., 219.lpp.

⁶ Turpat., 432., 438.lpp.

Manuprāt, īpašs palīgs iniciācijas izprašanā ir mīts, jo tur meklējami iniciācijas pirmsākumi.

„Mīts (gr. Mythos ‘stāsts, teika’) – seno cilvēku stāsti, versijas par pasaules, dievību, cilvēku izcelšanos, par cilvēka radniecības saiknēm ar dzīvniekiem, kokiem u.tml. Mīti ir kādas cilts, tautas svētie raksti, kuros uzmanība koncentrēta uz pirmlaiku un pirmnoteikumiem. Mīti tika aktualizēti gadskārtās un iniciācijās u.tml. pārejas situācijās. Mīta galvenā funkcija bija atstāstīt, atgādināt sakrālo vēsturi. Mīts ietvēra visu priekšstatu (relīģija, zinātne, māksla) sistēmu par apkārtējo pasauli. Mītus pēc tos tematikas tradicionāli iedala antropogonajos (priekšstati par cilvēka vai kādas cilvēku cilts, tautas izcelšanos), kosmogoniskajos (mītiskie priekšstati par pasaules izcelšanos), teogoniskajos (par dievību rašanos), astrālajos (par debesu spīdekļu izcelsmi), dabas (par dažādu dabas objektu izcelsmi). Pēc funkcijām šķir šādus mītus: 1) kulta (par dažādu sakrālu kultu rašanos); 2) etimoloģiskos (par tā vai cita pasaules objekta izcelšanos); 3) totēmiskos (mītiskos kādas saimes, cilts, tautas vai atsevišķa cilvēka pirmsenci, ko īpaši pielūdza).”⁷

Manuprāt, akcentējams ir Mirča Eliades uzskats, ka mīts tomēr būtu uztverams tā, kā to uztvēra priekšteči, kam „mīts nozīmēja „patiesu notikumu” un, kas vēl svarīgāk, sakrālu un nozīmīgu notikumu, kurš spēj kalpot par paraugu atdarināšanai.” .. mīts tiek apcerēts kā sakrāls stāsts un tātad kā notikums, kurš patiešām ir noticis, jo tam vienmēr ir sakars ar noteiktām realitātēm. Par kosmogoniskā mīta motivāciju kalpo realitāte, tas ir „paties” ciktāl pati pasaules pastāvēšana apliecina šo mītu. .. mītam par nāves izcelsmi arī ir sava „realitāte”, cik tālu tā pierāda cilvēka mirstīgumu utt.”⁸

Tātad- mīts ir paties, jo attiecas uz reālo pasauli, un sakrāls, jo ietver pārdabiskas būtnes.

Eliade iedala mītam vairākas stadijas, tai skaitā izšķir mentālo stadiju, kurā mīts kļuvis par iedomu, uzsverot tā pētīšanas nozīmīgumu tieši tajā posmā, kad mīts ir „dzīvs”, kad tas pauž sabiedrības uzskatus, ticību, paražas utt.

⁷ Kursīte J. Latviešu folklorā mītu spoguļi. Rīga: Zinātne, 1995., 429.-432.lpp.

⁸ Eliade M. Mīta aspekti. Rīga: Minerva, 1999., 7.-12.lpp.

1.1. Iniciācija Latviešu folklorā

Ideju vārdnīcā folkloru definē kā “ kādas tautas mutvārdu garamantas un kultūra, kas izpaužas leģendu, mīklu, dziesmu, nostāstu un parunu veidā.” Ideju vārdnīca arī tiek norādīts, ka savā ziņā folklorā sakrīt ar kultūrantropoloģiju, lai arī saknes un teorētiskās intereses tām nav vienas un tās pašas. Tālāk folklorā iedalās poētiskajā, mūzikas un horeogrāfiskajā folklorā.⁹

Savukārt pasakas tiek definētas kā “fantastiski prozas, retāk dzejas sacerējumi, kas lielākoties radušies kā tautas pasakas.”¹⁰

Tautas dziesma par garo pupu ir kosmogoniskais mīts.

Es nomešu baltu pupu
Daugaviņas maliņā;
Tā uzauga liela gara
Deviņiem žuburiem.
Es uzkāpu debesīs
Pa tiem pupas žuburiem.
Man iedeva Dieva dēls
Trim kantēm zobentiņu.
Es pārciršu Velnam galvu
Deviņiem gabaliem,
Man apskrēja brūni svārki
Ar tām velna asinīm.
-Ai, Laimiņa, svētā Māra,
Kur mēs viņus mazgāsim?
-Tai vietā mazgāsim,
Kur deviņas upes tek.
-Ai, Laimiņa, svētā Māra,
Kur mēs viņus kaltēsim?
-Tai liepā kaltēsim
Kur deviņas saules spīd.
-Ai, Laimiņa, svētā Māra
Kur mēs viņus sakulsim?
-Tai namā sakulsim,
Kur deviņas vāles stāv.
LD 34 043; 4

Redzams, ka iniciācijas process sākas ar uzkāpšana garajā pupā, kam seko cīņa ar pretinieku, kur palīdz pārdabiskie palīgi- Laima un svētā Māra.

⁹ Ideju vārdnīca. O. Adikibi, B. Baleins, E. Brejī u.c. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999., 162.lpp.

¹⁰ Turpat., 402.lpp.

”Es” simbolizē iesvētāmo, pupa- kosmisko koku, kas savieno trīs dažādus līmeņus-pazemi, zemi un debesis, Velns ir pirmatnējais haoss. Lai pabeigtu iniciācijas procesu, iesvētāmajam ir jāveic šķīstīšanās rituāls, kas ietver trīs darbības- mazgāšanu, kaltēšanu un sakulšanu. Šai saulē iesvētāmais atgriežas tiklīdz ir paveicis iniciācijas rituālu.¹¹

Vēl viens mūsdienās pastāvošs iniciācijas process ir meitas pāriešana sievas kārtā. Lielākoties arī mūsdienās tiek ievērotas senās kāzu tradīcijas vai to atdarinājumi, kas simbolizē meitas pāriešanu vīra ģimenē.

16964.

Lēni māsa kājas āva
Brāl’ ustabas kaktiņā.
Aun, māsiņ, vēl lēnak,
Te jau vairs nepaliksi!

16965.

Sola māte tālu dot,
Sola žēli neraudāt:
Ne kājiņas neapāvu,
Rauda mana māmuliņa.
„ Ai meitiņa mīļa balta,
Kā es tevi aizmirsīšu”?
Gan tu mani aizmirsīsi,
Neredzēsi staigājam,
Neredzēsi staigājam,
Nedzirdēsi runājam.¹²

Iniciācija vislabāk redzama ir latviešu tautas brīnumpasakās, kur sižets ir par trīs dēliem, no kuriem trešais mulķītis, kurš veiksmīgi iziet iniciācijas procesu un iegūst princesi par sievu.

J. Kursīte tuvāk ir analizējusi pasaku par eža kažociņu, kur izskaidro iniciācijas simbolus un nozīmes, atzīmējot to, ka līdz iniciācijas procesam ezītis pieder mātes pasaulei-profānajai („Kad ezītis bija paaudzies, tad māte saka tā: „Ja mans dēls būtu lielāks, tad paganītu cūkas; bet tik maziņu cūkas nomīs, un ko tad?”) savukārt pēc iniciācijas ezītis pāriet tēva pasaulē-sakrālajai („trīs dienas priekš kāzām ezītis pārdzen cūku pulku tēva sētā. Tēvs saņem rokas: visas kūtenes, visi aizgaldi, visi pasekšņi, visas malu maliņas pilnas: griezies, kur grib,- visur rukst.”).

¹¹ Eliade M. Mīta aspekti. Rīga: Minerva, 1999., 27.-31.lpp.

¹² Latviešu tautas dziesmas. Redaktori Pof.Dr. A. Švābe, Prof. DR. K. Straubergs, E. Hauzenberga- Šturma. Kopenhāgena: Imanta, 1954., 350.lpp.

Mežs simbolizē viņsauli, kur it atrauts no sev ierastās vides un ģimenes, pārbaudījums mežā ilgst trīs gadus, skaitlis „3” latviešu folklorā saistāms ar pabeigtību ciklam, darbībai. Mežā parādoties vecajam valdniekam sākas cīņa dialoga veidā starp veco un jauno valdnieku ezīti.

(„Izved mani ārā no šī meža.”

„Kālab ne? Dod man savu jaunāko meitu par sievu, tad tūlīt.”

„To nu gan ne! Es tev tādām mazam krupim došu meitu!”

„Kad ne, ne- meklē pats ceļu!”)

Vecais valdnieks ar savu nespēju vairs atrast ceļu, ar kuru izkļūt no meža norāda uz to, ka vairs nespēj būt valdnieka statusā-un attiecīgi iniciāciju, nobeidzot nonāk pazeminātā statusā.

Tādējādi pasakā par eža kažociņu var novērot iniciācijas kā pārejas iespējamību var novērot ne vien augstāka statusa iegūšanas varbūtību, bet arī zemāka.

Ezīša iniciācijas process turpinās pēc pārrašanās mājās ar došanos uz ķēniņa pili pārvarot ķēniņa pretestību. („Valdnieks nesagaida vis šo plikām rokām; tas pavēl karavīriem ar akmeņiem mest, lai tāšu kariete sašķīstu un gaiļus nosīstu.”) Kā pēdējais iniciācijas pārbaudījums ezītim ir pārbaudījums ar uguni, kas simbolizē stihiju, ar kuru pretendenta pārtapšana ķēniņā tiek pabeigta. („Līdz ko kažociņš sadedzis- vīriņš uz nāvi slims. .. Grūti ezītim gāja- tomēr cieta un izcieta. It īpaši beidzamo dienu slimība nejauki vārdzināja. Bet, līdzko saulīte norietēja, tā ezītis no gultas ārā, noņņauc trīs reizes deguntiņu un acumirkli paliek par staltu ķēniņa dēlu. Sievas tēvs no priekiem atdod valdību savam znotam.”)

Līdzīgas pasakas par ezīti sastopamas arī citām indoeiropiešu tautām, arī somugriem u.c. tautām, kur ir sastopami eži.¹³

Kā redzams, iniciācijas process ir atainots ļoti detalizēti, kas palīdz izprast iniciācijas gaitu un katra tās elementa nozīmi.

¹³ Kursīte J. Latviešu folklorā mītu spoguļi. Rīga: Zinātne, 1995., 32.-43.lpp.

1.2. Iniciācija literatūrā

Literatūra, tāpat kā ikviena mākslas forma, ir vairāk saistīta ar tiesībām, lai gan pirmajā mirklī tā nevarētu šķist. Tiesības, tāpat kā literatūru, rada sabiedrība, un tā ir domāta sabiedrībai, atainojot sabiedrībā pastāvošo un nepieciešamo.

Tiesības savā ziņā ir tāda pati mākslas forma kā literatūra, kas mainās līdz ar laika ritējumu. Tās abas stāsta par sabiedrību un tās slāņiem, tikai katra saviem izteiksmes līdzekļiem. Abas ir definējamas, kā sabiedrības spogulis, tās ataino to, ko sabiedrība vēlētos redzēt, kā arī to, ko sabiedrība patiesi redz.

J.Kursītes ir novērojusi iniciācijas procesu. J.V.Gētes „Faustā”

Gētes daiļdarbu „Fausts”, kas tika rakstīts apmēram 60 gadu garumā, var tikt interpretēts kā iniciācijas mīts.

Johans Volfgans Gēte (1749-1832), kas ir plaši pazīstams kā jaunlaiku vācu literatūras pamatlicējs, savā laikā arī studējis Leipcigas universitātes juridiskajā fakultātē. Gētes „Fausts” pirmā daļa pirmo reizi tika publicēta 1790. gadā, bet 2.daļa 1833.gadā un 1898.gadā tas tika iztulkots latviešu valodā.

LU filoloģijas fakultātes dekāne, profesore Janīna Kursīte akcentē, ka Gēte „Faustā” mēģinājis sintezēt visdažādāko laiku un tradīciju mītiskos slāņus- ģermāņu- pagānisko, antīko, kristietisko, alķīmisko, interpretējot „Faustu” kā iniciācijas mīta romantisko variantu.

„Iniciācijas jeb iesvētīšanas mīta gala nolūks- nonākt augstākā statusā, kas ir arī galvenā varoņa Fausta uzdevums.” Fausts mīta norises laikā un telpā sastopas gan ar fiziskiem, gan garīgiem pārbaudījumiem, kuros viņam palīgā nāk Mefistofelis, kas sevī apvieno, kā pārdabiskā palīga, tā arī pārdabiskā pretinieka funkcijas.¹⁴

J.Kursīte uzskaita svarīgākos Fausta iniciācijas mērķus- savienošanos ar antīko skaistuma ideālu Helēnu,” apskaidrošanos, harmonijas apjēgsmi un pāreju no Mefistofeļa aizgādniecības pie Dieva.”¹⁵

Fausta apskaidrība : „ Nau ceļa! Ne ietā,

Ne ejamā; nau ceļa nelūgtā,

Ne pielūdzamā. Vai tu gatavs iet?”

¹⁴ Kursīte J. Mītiskais folklorā, literatūrā, mākslā. Rīga: Zinātne, 1999., 379.-381.lpp.

¹⁵Turpat., 390.lpp.

Johans Volfgans Gēte ir sarakstījis vēl vienu daiļdarbu, kurā novērojama iniciācija- “Jaunā Vertera ciešanas”. Lai gan šajā darbā Gēte koncentrējas uz situāciju, kad tiek ignorēta un pat nonievāta sabiedrība un tās uzliktie morāles slogi. Tiek aprakstītas situācijas, kad iniciācijas procesi netiek izturēti un pat ignorēta to veikšana. Sabiedrības un Šarlotes tai skaitā, kas ir sieviete, kuru Verters mīl, noraidošā attieksme un atgrūšana tad arī kļūst par iemeslu deviācijai.

Deviāciju iezīmē devianta rīcība, kad tā novirzījusies no sabiedrībā pieņemtajiem standartiem. Konkrētajā gadījumā deviance ir pašnāvība.¹⁶

Kompozīcijas ziņā romāns iedalāms 3 daļās: Vertera iepazīšanās ar Šarloti, darbs sūtniecībā un atgriešanās pie Šarlotes.

Gēte Verterā attēloja tā laika Vācijas jaunos cilvēkus, kuri bija neapmierināti ar pastāvošo situāciju un meklēja ko jaunu, bet kuriem nebija ne stingru principu, ne skaidru ideju, ne pietiekamas gribas to realizēšanai.¹⁷

„Tā ir vāja rakstura traģēdija. Verters nespēj cīnīties, mazāko šķēršļu priekšā viņš atkāpjas. Viņš varēja iegūt laimi un apprecēt Loti, kad tā vēl nebija precējusies. Bet viņš neko nedarīja, lai tas notiktu, un ļāvās dzīves plūdumam.”¹⁸

Romāna gaitā Verters praktiski nespēj izturēt ne vienu no sabiedrības uzliktajiem pārbaudījumiem. Verters ir turīgu vecāku bērns, bet nepieder pie muižniecības līdz ar to, lai arī sabiedrība augstu novērtē viņa talantu un intelektu, prasa ievērot zināmu sabiedrības kārtību. Verteram savukārt netiek atzīt, ka aristokrātija ir augstākstāvoša un prasa tam atbilstošu attieksmi, viņam labāk tīk kontaktēties ar zemākās kārtas pārstāvjiem, īpaši zemniekiem.

„Es tikai jo krasi izjutu to, ko bieži esmu manījis: zināmas kārtas ļaudis allaž turēsies saltā atstatumā no vienkāršās tautas, it kā ar tuvšanos tai varētu zaudēt cieņu; un bez tam vēl ir klaiņotāji un ļauni jokdari, kuri izliekas draudzīgi zemākajai kārtai, lai jo jūtāmāk parādītu nabaga tautai savu pārkumu.”¹⁹

Verters atsakās pakļauties sabiedrības iniciācijas procesiem un sociālajam eksistences modelim kā tādām, uzskatot, ka katra diena jāizdzīvo, neierobežojot sevi ar sabiedrības uzliktajiem slogiem, morāles normām.

¹⁶ Cilvēks un dzīve socioloģijas skatījumā: ievadkurss skolām un pašmācībai. S. Dobelniece, P. Gundelāhs, T. Lāce u.c.; red. B. Zepa, A. Zobena. Rīga: Latvijas Univesitātes Socioloģijas katedra, 1996., 38-39.lpp

¹⁷ Ārzemju literatūras vēsture: XVII un XVIII gadsimts. S. Artamonovs, Z. Graždanska, R. Samarins. Rīga: Zvaigzne, 1971., 591.lpp.

¹⁸ Turpat., 593.lpp.

¹⁹ Gēte J.V. Jaunā Vertera ciešanas. Rīga: Liesma, 1979., 12.lpp.

„Cilvēcei piemīt vienveidība. Vairums lielāko daļu sava laika nostrādā, lai eksistētu, un mazumiņš brīvo brīžu viņus tā biedē, ka viņi izmanto visas iespējas, lai tikai no tiem tiktu vaļā. Ak, cilvēka misija!”²⁰

„Un spožais tukšums, garlaicība pretīgo ļaužu vidū, kuri te dzīvo cits citam blakus, viņu cenšanās pēc tituliem; kā viņi cits citu uzrauga un uzmana, lai tikai kāds neaizsteigtos solīti priekšā; visnožēlojamākās, visbēdīgākās kaislības bez kādas maskēšanās.”²¹

„Muļķi ir tie, kuri neredz, ka svarīgākais nav ieņemt kādu vietu un, ka tas, kas ieņem pirmo vietu, tik reti spēlē galveno lomu!”²²

„Un, kad nu šodien visur, kur vien eju, mani nožēlo, kad dzirdu, ka skauģi triumfē un saka: te nu esot redzams, kā klājoties augstprātīgajiem, kuri dižojoties ar savām niecīgajām zināšanām un iedomājoties, ka tālab drīkstot neievērot paražas- un kādas tik vēl visādas bezjēdzīgas blēņas,- tad varētu nazi ieņemt sirdi;..”²³

Savu brīvdomīgo un nekam nepakļāvīgo uzskatu dēļ Verteru atbrīvo no amata sūtniecībā, kas dod viņam iespēju atgriezties vietā, kur dzīvo Šarlote- viņa iemīļotā. Tur Verters jūtas vēl neiederīgāks un izstumtāks, nespēj rast savai mīlai pret mīlu, jo Šarlote jau ir precēta ar citu. Viņu mīlestība sabiedrībā valdošo morāles normu ietvaros ir grēks, ar ko nespēj sadzīvot Verters. Viņš paredz savas eksistences bezjēdzību, jo viņa mīlestība nevar eksistēt vairāk kā tikai grēks. Tas viss viņam ir pamats pašnāvībai.

„Grūtsirdība un dzīves apnikums bija aizvien dziļāk sakņojušies Vertera sirdī un pamazām pārņēmuši visu viņa būtību. Viņa dvēseles harmonija bija galīgi zudusi; ..”²⁴

„Viss nepatīkamais, kas viņam vēl kādreiz darbīgajā dzīvē bija gadījies- nesaprašanās sūtniecībā, viss, kas senāk nebija viņam izdevies, kas viņu jebkad bija sāpinājis, tagad uzvīlnīja viņa dvēselē. Viņam šķita, ka tā visa dēļ viņš nolemts bezdarbībai, ka viņam nav vairs nekādu izredžu, ka nespēj vairs atrast ieganstu, lai atsāktu ikdienišķas dzīves darbošanos,..”²⁵

„Es gribu mirt, man jāmirst! Ai, cik man ir labi, ka esmu to izlēmis!”²⁶

Tādējādi ar Gētes varoņa Vertera starpniecību ir redzams, ka sabiedrības uzliktās paražas un morālās normas, kā arī iniciācijas procesi, pat ja tie ir vispārpieņemti, bet ne formāli, ir vispāršaistoši ikvienam, kas mīt sabiedrībā un ir tās daļa.

²⁰ Gēte J.V. Jaunā Vertera ciešanas. Rīga: Liesma, 1979., 13.lpp.

²¹ Turpat., 65.lpp.

²² Turpat., 69.lpp.

²³ Turpat., 73.lpp.

²⁴ Turpat., 98.lpp.

²⁵ Turpat., 102.lpp.

²⁶ Turpat., 108.lpp.

2. INICIĀCIJA PIRMATNĒJĀS SABIEDRĪBĀS

Pavisam no atšķirīga skatpunkta pirmatnējo sabiedrību un tā sadzīvi, kas saistās ar mītiem, apskata Psihoanalīzes pamatlicējs Zigmunds Freids.

Z. Freids savā grāmatā „Totēms un Tabu” Austrālijas iedzimos nosauc par nabaga kailajiem kanibāliem un mežoņiem, kas pārtiek tikai no medījuma un saknēm un nepazīst pat podniecības mākslu.

Viņš akcentē arī to, ka iezemiešiem nav ne vadoņa, ne valdnieka, bet pārvaldi veic pieaugušo vīriešu sapulce. Bet galvenais pamats sociālajai iekārtai ir totēmisms, kas pastāv starp iezemiešiem.

Totēms- ..dzimtas ciltstēvs, kā arī sargātājs un palīgs, kas sūta pareģojumus un citiem, būdams bīstams, pazīst un sargā savus bērnus. Tas tiek pārmantots pa mātes vai tēva līniju, un tam piederīgie ir pakļauti soda pašrealizējošam pienākumam. Piederība totēmam ir sociālo pienākumu pamats un tiek pieņemts, ka visi, kas cēlušies no viena totēma ir asinsradinieki, tie veido ģimeni. Kā galveno totēmisma īpatnību Z. Freids izvirza likumu (eksogāmija), kas paredz, ka viena un tā paša totēma piederīgie nedrīkst savstarpēji stāties dzimumsakaros, tā tad arī precēties.²⁷

Būtībā katra zinātne izvirza savu nostāju, lai gan ne vienmēr tās ietver sevī atšķirīgas nostājas, tomēr būtu būtiski apskatīt vairākas, lai atrastu ne vien atšķirīgo, bet arī kopējo.

Antropoloģija ”Ir cilvēces pētniecība. Nejaušības dēļ par zinātnisku disciplīnu tā izveidojās koloniālās ekspansijas kulminācijas brīdī 19. gadsimta beigās, un uz antropoloģijas evolūcijas teoriju tā sākotnēji balstījās kā uz līdzekli, ar ko pierādīt, ka tā dēvētās pirmatnīgās rases ir primitīvākas. Pamazām no tīri teorētiskas zinātnes tā pārtapa par empīrisku zinātni, kas tiecās izpētīt, ar ko fiziski, sociāli un kultūras ziņā cita no citas atšķiras dažādas pagātnes un tagadnes cilvēku sugas un cik liela ir cilvēku ģints daudzveidība. Antropoloģija ir holistiska zinātne, ko parasti iedala četrās savstarpēji nošķiramās disciplīnās: antropoloģija arheoloģijā, antropoloģija lingvistikā, fiziskajā antropoloģijā un kultūras antropoloģijā jeb sociālantropoloģijā. Fiziskā antropoloģija pēta cilvēka evolucionāro vēsturi, lielā mērā balstīdamās uz sencilvēku fosilo atlieku analīzi. Kultūrantropoloģija (..) un sociālantropoloģija (..) pēta atsevišķu (parasti pirmsrakstības) sabiedrību kulturālo un sociālo organizāciju, balstīdamās uz antropoloģijas antropoloģiskā lauka novērojumus ievākto

²⁷ Freids Z. Totēms un Tabu. Rīga: Minerva, 1995., 10.-12.lpp.

datu apstrādi un analīzi. Starpība starp vienu un otru no tām galvenokārt meklējama aspektā, kuru izvirza priekšplānā.”²⁸

Kultūrantropoloģijas vai sociālantropoloģijas īpatnību bieži vien rada „etnogrāfija” un „teorija”. Etnogrāfija kā praktiskais mēģinājums rakstīt par cilvēkiem tā kā antropoloģija parasti pēta kultūras, kas atšķiras no tās pašas. Teorija un etnogrāfija savukārt var saplūst vienā.²⁹

„... socioloģija ir refleksiīva: tā ir spogulis, kurā sabiedrība var redzēt pati sevi. Socioloģija gan domā teorētiskos un abstraktos jēdzienos, taču vienmēr dialogā ar sabiedrību. Tā attīsta īpašu valodu, kura dod iespēju dziļāk izprast sabiedrību un gūto izpratni nodot atpakaļ pašas sabiedrības locekļiem.”³⁰

Socioloģijas klasiķa Emīla Dirkema (*Emila Durkheim*) viedoklis par totēmismu ir tāds, ka „visprimitīvākie” vīrieši asins bijībā atteicās dzīvot kopā ar attiecīgā klana sievietēm, jo tie sāka ticēt, ka to totēmiskais gods mīt tā klana asinīs. Sers Edvards Burnets Teilors (*Sir Edward Burnett Tylor*) totēmismu izprot vienkārši, kā speciālu kārtību ciltstēvu godināšanā.

Antropologs Alans Barnards (*Alan Barnard*) savā grāmatā izvirza pieņēmumu, ka vairums teorētiķu uzskata- totēmisms attīstījās agrāk par eksogāmiju, taču norāda arī uz Freida viedokli, kas ir atšķirīgs- Freids izvirzīja pieņēmumu, ka pirmatnējā sieviešu un vīriešu barā, kurā beigās viens vīrietis kļuva par dominējošo, kas kontrolēja sievietes un vienīgais baudīja tiesības uz seksuāliem kontaktiem ar sievietēm. Pārējie klana vīrieši pieņēma viņu kā vadoni, bet pārējie klana jaunie vīrieši nevarot ar to samierināties nogalināja to un stājās dzimumkontaktos ar to māsām un mātēm. Tad tie esot jutušies vainīgi, ka nodarbojas ar tik šausminošām lietām, kā domājams, ka tāpēc tie ieviesa totēmismu. Laika gaitā šausminošā slepkavība un incests esot piemirsts, bet notikušā paliekas dziļi iesakņojušās totēmiskajā sistēmā.³¹

Reālā asinsradniecība tiek aizstāta ar totēmisko, ar radniecību apzīmējot sociālās attiecības starp indivīdu un grupu.

Z. Freids šādu radniecības veidu skaidro ar izvairīšanos no incesta, taču man liekas, ka meklējot izskaidrojumu caur incestu Z. Freids nemana iniciācijas norisi.

„Melanēzijā šādi ierobežojoši aizliegumi vēršas pret zēna sakaru ar māti un māsām. Tā piemēram, Lepera salā Jaunhebridos zēns noteiktā vecumā atstāj mātes māju un pārceļas uz „saiešanas namu”, kur parasti nakšņo un

²⁸ Ideju vārdnīca. O. Adikibi, B. Baleins, E. Brejī u.c. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999., 162.lpp.

²⁹ A.Barnard. History and Theory in Anthropology..Cambridge university press, 2000, XII, p. 4.

³⁰ Cilvēks un dzīve socioloģijas skatījumā: ievadkurss skolām un pašmācībai. S. Dobelniece, P. Gundelahs, T. Lāce u.c.; red. B. Zepa, A. Zobena. Rīga: Latvijas Univesitātes Socioloģijas katedra, 1996., 5.lpp.

³¹ Barnard A. History and Theory in Anthropology. Cambridge university press,2000, XII, p. 34, 35.

ietur maltītes. Viņš gan vēl drīkst iegriezties mājās, lai palūgtu ēdienu, bet, ja mājās ir māsa, viņam jāiet prom nepaēdušam; ja māsas nav mājās, viņš var apsēsties pie durvīm, lai paēstu. Ja brālis un māsa nejauši satiekas, viņai jāskrien prom vai jāpaslēpjas. Šī izvairīšanās, kura sākas ar pubertitātes ceremoniju, tiek ievērota visu mūžu. .. Ja māte nes dēlam ēdienu, tad nevis pasniedz to pašam, bet gan noliek viņam priekšā, arī neuzrunā dēlu kā tuvinieku, bet gan- pēc mūsu valodas normām- ar „jūs”, nevis „tu”.³²

Man savukārt šķiet, ka šāda uzvedība pieder pie iniciācijas procesa, lai gan es nenoliedzu, ka iniciācija ietver izvairīšanos no incesta, tā kā dēls iniciācijas procesā nomirst mātes pasaulē un nonāk sakrālajā, tas ir tēva pasaulē. Iniciācijas rituāls sevī ietver gan nošķiršanu no ierastās vides, tai skaitā mātes un māsām, gan atgriešanos nu jau jaunā statusā, kas izskaidro to, ka dēls ir nesaistīts ar māti un māsām.

Savu viedokli daļēji varu apstiprināt balstoties uz A. Dridzo un Ļ. Minca etnogrāfiskajiem aprakstiem grāmatā „Cilvēki un paražas”.

„Kad Austrālijas kamilaroju cilts sirmgalvji nolēma, ka pusaudzis jau nobriedis iesvaidīšanai, viņu izolēja no apmetnes. Sievietes tam pretojās, kļiedza un raudāja, centās vecajiem atņemt pusaudzi. ..Pats pusaudzis vairs nerunāja un nekustējās; viņu aiznesa uz sakrustotiem šķēpiem. Pusaudža ķermenī nokrāsoja sarkanu ar okeru- tā vienmēr rīkojās apbedīšanas ceremonijas laikā. Pusaudzis izturējās tā it kā būtu miris.”

Uz jautājumiem viņš neatbildēja, lai kā viņu durstītu un knaibītu.” Iesvaidīšana sākās ar to, ka pusaudzim izsita zobu, ko apraka, kas simbolizēja bērna bēres. Pusaudzis mājās nepārradās un no visiem slēpās, viņu nedrīkstēja redzēt neviena sieviete ne arī svešs vīrietis, tā kā iesvaidāmais “nebija pasaulē”- tas ir neeksistēja. Iesvaidīšana ilga apmēram gadu, kura laikā pusaudzis mācījās sava vadītāja pavadībā. Kā galvenais pusaudzim bija jāiemācās slepenā valoda, kuru zināja tikai iesvaidītie vīrieši, bet nezināja ne sievietes, ne bērni. Tam sekoja notraipīšana ar kāda iesvaidītā asinīm, kas simbolizē spēku un vīrišķību, līdz ar to cilts vīriešu saikni vienam ar otru un ar mītisko cilts senci. Kā pēdējais iniciācijas procesā bija “uguns ceremonija” , kas ietvēra kopīgu sēdēšanu ap ugunskuru, kam izdegot iesvaidāmie ar kājām apdzēsa ogles. Pēc “uguns ceremonijas” iesvaidāmie kļuva par pieaugušiem vīriešiem, kam pirms atgriešanās bija jāveic mazgāšanās rituālu, lai apslēptu iesvaidīšanas pēdas no tiem, kas nav iesvaidīti.³³

Miami (ASV) Universitātes teoloģijas pasniedzējs Būts S. Nūels savā pētījumā par Āfrikas reliģijām apraksta Balubu cilts iniciāciju zēniem, kas pazīstama ar nosaukumu mukanda. Pirmais iniciācijas posms ir nošķiršana no mātes un visas sievišķās pasaules, kam seko apgraizīšana

³²Freids Z. Totēms un Tabū. Rīga: Minerva, 1995., 21.lpp.

³³ Cilvēki un paražas. A.Dridzo, Ļ. Mincs. Rīga: Zvaigzne, 1981., 58.-59.lpp.

un tradīciju apgūšana, kā arī pārbaudījumu veikšana īpašā apmetnē ārpus ciema. Ciemā iesvaidītie atgriežas jau kā pilntiesīgi ciltis vīrieši.³⁴

Savukārt, Mirče Eliade uzsver, ka iniciācijas procesā Austrālija kā pārbaudījums ir ne tik bieži sastopama zoba izsišanu kā apgraizīšana, kam seko cita operācija –uzšķēršana, atvēršana. Nav īsti zināms kā Austrālijas ciltis aizsāka apgraizīšanu, taču apgraizīšana ir saistīta ar zināma brieduma sasniegšanu ne tikai Austrālijā, bet arī visā Okeānijā, Āfrikā, kā arī vairākās Ziemeļamerikas un Dienvidamerikas ciltīs. Visos apgraizīšanas gadījumos tas ir sakrāls akts, kas izpildāms Dievu vārdā vai pārcilvēcisku būtņu, kas iemiesojušās rituāla veicējos vai izmantotajos instrumentos. Apgraizīšana tiek asociēta ar mītisko nomiršanu. Pēc apgraizīšanas jaunie vīrieši ir gatavi iepazīt svētību un seksualitāti. Ir acīmredzama saikne starp iesvētīšanu un nobriešanu, jo neiesvētītie tiek pielīdzināti bērnu un mazu meteņu statusam, kas nav spējīgi izzināt, turklāt neieiniciētu vecāku bērnus bieži vien klans pat nepieņem.³⁵

Līdzīgi kā Freids, arī M. Eliade norāde uz seksualitāti, kas parādās pēc iniciācijas. Norādot, ka pēc apgraizīšanas iniciētie bauda lielu seksuālo brīvību, taču ne mūsdienu pieņemtajā izpratnē, bet gan kā seksuālo brīvību, kas sevī nes sakrālo. Seksuālā brīvība bija līdzeklis, lai piedalītos dzīves noslēpumainajā un auglību nesošajā. Jauneklis pateicoties iniciācijai tika pielaists pie sakrālā un tagad zināja, ka pasaule, dzīve un auglība ir svēts reālijs, kā arī, ka viņi ir dievišķu būtņu radīti.³⁶

Austrālijā pie iniciācijas procesa piederās vēl viens posms- pēc apgraizīšanas seko dzimumorgāna pāršķelšana. Intervāls starp apgraizīšanu un pāršķelšanu parasti ir piecas līdz sešas nedēļas vai pat divi, trīs gadi. Šīs operācijas pareiza izprašana un izskaidrošana sagādā ne mazums problēmu psihologiem un etnologiem. M.Eliade šai operācijai izšķir divas reliģiskas nozīmes: pirmā no tām saistāma ar biseksualitātes ideju, otrā- reliģiozu asins ideju. I. Vinthous norāda, ka operācijas mērķis ir simboliski piešķirt iesvētāmajam sievietu dzimumorgānu tādējādi padarīt viņu līdzīgu dievībām, kuri Kā uzskata autors, bija biseksuāli. Biseksualitātes koncepcija ir samērā jauna tā kā aizvēsturiskajās reliģijās pati biseksualitātes koncepcija nepastāvēja un dievības bieži vien apzīmēja par „tēviem”.

Reliģiskā nozīme visās šajās tradīcijās norāda uz to, ka tās dod lielāku iespēju iegūt īpašības, kas raksturotu jauno indivīdu apvienojot viņā vīrišķā un sievišķā pazīmes tādējādi sasniedzot simbolisku totalitāti (absolūtismu). Mītiskajā domāšanas veidā pirms kļūšanas individuālam ir nepieciešams kļūt totālam. Divdzimums tiek uzskatīts kā augstākais

³⁴ Pasaules reliģijas. Autoru kolektīvs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000., 158.lpp.

³⁵ Мирча Элиаде .Тайные общества :обряды инициации и посвящения. Москва ; Санкт-Петербург : Университетская книга, 1999., с. 65.-72.

³⁶ Ibid., с. 73.

stāvoklis attiecībā pret katru dzimumu atsevišķi. Taču Austrālijā šādas operācijas simboliskā jēga ir asinīs, kas simbolizē spēku, apaugļošanu. Jaungvinejas ziemeļaustrumos iesvētīšanas laikā praktizē iegriešanu dzimumorgānā, kas ir operācija, kas aizstāj uzšķēršanu. Tās laikā iesvētāmajam izskaidro, ka tādā veidā no viņa noņem mātes asinis, lai viņš spētu kļūt spēcīgs un skaists. Pastāv arī citi veidi, piemēram, mātes asiņu izvade, caurdurot degunu.

Reliģiskajā aspektā visas šīs operācijas atrod sev izskaidrojumu un attaisnojumu. M. Eliade uzsver, ka nevajadzētu maldīties sakarā ar dažiem pārbaudījumiem un kropļojumiem, kurus iegūst iesvētīšanas procesa laikā. Pirmatnējās, kā arī vairāk attīstītās kultūrās pārspīlējumi un dīvainības parasti tiek izmantoti, lai pilnīgāk atklātu gara transcendenci. Pieeja garīgajai dzīvei ir pirmās sekas pēc iesvētībām, kas balstās uz lielo daudzumu atdzimšanas un dzimšanas simbolu. Pirmatnējās tautās izplatīta parādība ir jauna vārda došana tūlīt pēc iesvētīšanas. Jemenas un Halakvulupas ciltīs iniciācijas process ir raksturojams kā morāles un reliģijas mācības, nevis kā pārbaudījumi. Turklāt šajās ciltīs meitenes iziet iesvētības līdztekus ar zēniem, lai gan mācības tiem vada atsevišķi aizbilstamie vīrieši un sievietes. V. Šmits uzskata, ka šāda kolektīva abu dzimumu iesvētīšana ir vecākā no pastāvošajām un atzīmē, ka tā sevi neietver nekādas ķermeņa operācijas un aprobežojas ar stāstiem par augstāko būtņi un nepraktizē dzimumu nošķiršanu.³⁷

Lieki piebilst, ka pastāv arī meiteņu iesvētīšana par sievietēm.. Niaha Kikessa ciematā meitenes tiek ievadītas sieviešu pasaulē caur deju “bunga bunga”, kuru parasti tās dejo kailas. Vīriešiem ir aizliegts to skatīties un pārkāpjot šo nosacījumu tie uz visu mūžu tiek padzīti no ciema vai arī maksā sodu. Attālāk no dejas vietas tai visapkārt tiek izlikta sardze, lai nelaistu klāt ziņkārīgos zēnus un vīriešus. Iesvētīšana sākas ar to, ka meitenes ievēd krūmos un sektas vecākās sievietes tām uz ķermeņa uzklāj pemu, kas ir masku krāsa.³⁸

Āfrikas reliģijās “meiteņu iniciācija parasti ir individuāla, un tā notiek pirms vai tūlīt pēc pirmās menstruācijas. Dažās cilšu grupās tās norise ir visai sarežģīta un var būt pat svarīgāka nekā zēnu iniciācija.”³⁹

Divdesmitā gadsimta otrajā pusē antropologs Fredriks Bārts veica pētījumu par Jaungvinejā mītošo cilti- Baktamanu cilti, kas sastāvēja no 204 cilvēkiem. Antropologs pētīja to reliģijas zināšanas un rituālu nozīmi kultūras pārmantošanā. Minētās cilts vīrieši sava mūža garumā iziet caur septiņiem iniciācijas rituāliem, kas katrs sniedz jaunas sakrālās zināšanas, kas mēdz iet pretrunās ar iepriekšējām. Piemēram, „...ceturtajā stadijā

³⁷ Мирча Элиаде .Тайные общества :обряды инициации и посвящения. Москва ; Санкт-Петербург : Университетская книга, 1999., с.73.-84.

³⁸ Raits H. Burvestību liecinieks. Rīga: Zinātne,1974.,131.-132.lpp.

³⁹ Pasaules reliģijas. Autoru kolektīvs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.,158.lpp.

vīrieši uzzina, ka tītars ir nevis netīrības un nešķīstības simbols, bet tieši otrādi, auglības simbols un tāpēc tā gaļu nedrīkst lietot uzturā. Sievietes un jaunākie vīrieši toties bez bažām drīkst ēst tītara gaļu, nezinot „īstos” sakrālos noslēpumus.”⁴⁰ Ar katru jaunu stadiju iniciētie iegūst lielākas tiesības un augstāku sociālo līmeni.

Iniciācijas, kas sastāv no dažādām rituālām darbībām, piemēram, pārbaudījumi, dziedāšana, dejošana, organizē un vada tie, kam ir sasniegta noteikta augstāka pakāpe. Iesvaidāmiem tiek radītas dažādas izjūtas un iespaidi, kas liek nojaust, ka aiz katra atklātā noslēpuma slēpjas vēl kādas mistērijas. Bārts norāda- lai arī tikai vecajiem un kulta līderiem ir zināšanas par visu rituālu un sakrālo zināšanu sistēmu, neviens no viņiem īsti nezinot, kā precīzi veicami rituāli un ka būtībā viss balstās uz improvizāciju, kas balstīta uz iepriekš veiktajiem iniciācijas rituāliem. Respektīvi, Baktamanū ciltī kultūras pārmantošanu un sociālo identitāti nosaka uz atmiņu balstītas kultūras tradīcijas. Bet- lai arī cik tas liktos haotiski un nestabili, tikai vecie varēja uzspiest kopienas identitāti pārējiem cilts locekļiem- „ierindas vīrietim piederoša lauka auglība ir atkarīga no viņa iniciācijas pakāpes utt.”⁴¹

Roberts Ķīlis norāda, ka sabiedrībās, kurās nepazīst rakstību pārmaiņas tradīcijās iespējams fiksēt tikai no „ārienes”, jo no „ieکشienes” reāli neviens nevar ievērot, kad kaut kas tiek aizmirsts, aizstāts vai ieviests no jauna. Informācija par rituāliem tradīcijām līdz ar to tiek iepīta „dzīves formās”. Taču pirmatnējam tautām ir savi paņēmieni, kā shematiski attēlot un materializēt rituālus un tradīcijas, proti, Austrālijas „sapņu laika” zīmējumi, kalpo kā formulas pēc kā vadīties. Arī mīti zināmā mērā sevī var ietvert ne vien sociālās identitātes pamatu, bet arī shēmas, kuras var tikt rekontekstualizētas (pielāgotas) dažādiem apstākļiem.⁴²

Izpētot pirmatnējo sabiedrību un iniciāciju, tajā nerodas nekādas šaubas par tās svarīgumu. Iniciācija ir neatņemama pirmatnējo sabiedrību kultūras sastāvdaļa, kas sakņojas dziļā pagātnē un ir kā ceļš no senčiem un to vērtībām, tradīcijām līdz to pēctečiem. Iniciācija būtībā ir pamats sabiedrības statusu iedalei, neizturot iniciāciju nav nekādas izredzes nokļūt augstākā statusā, tā kā izejot iniciāciju indivīds zaudē veco statusu un iegūst jauno statusu, kas ir augstāks. Domājams, ka pirmatnējā sabiedrībā var runāt par tiesībspējas un rīcībspējas iegūšanu iniciācijas rezultātā, proti, pēc iniciācijas iesvaidītais nonāk vīrieša kārtā un tiek atzīts par pilntiesīgu sabiedrības locekli, kuram nu ir zināmi attiecīgie likumi, paražas, tradīcijas. Neiesvaidītie savukārt pieder mātes pasaulei un tiek pielīdzināti sieviešu statusam.

⁴⁰ Atmiņa un Vēsture no antropoloģijas līdz psiholoģijai. Sast. Roberts Ķīlis. Rīga: N.I.M.S, 1998., 18.lpp.

⁴¹ Turpat., 19.lpp.

⁴² Turpat., 18.-20.lpp.

3. INICIĀCIJA KĀRTĀS DALĪTĀ SABIEDRĪBĀ

Jau antīkās kultūras periodā sabiedrība tika dalīta striktā kārtu sabiedrībā, kur katrai kārtai bija savas tiesības. Šķiru sociālais stāvoklis tika iegūts automātiski- piedzimstot- vai arī atsevišķos gadījumos piederību pie kādas šķiras varēja iegūt ar konkrētām darbībām, piemēram, apprecoties ar citas kārtas pārstāvi, ievērojami uzlabojot savu materiālo stāvokli, kalpojot dienestā.

Tika ieviesta pilngadība kā laika robeža, kuru sasniedzot, bērns iegūst rīcībspēju. Pilngadība savā ziņā aizstāja iniciāciju un ar to saistītās pārbaudes. Sabiedrība vairāk koncentrējās uz šķiru nošķiršanu un to tiesību noteikšanu, nevis iegūšanu. Lielu daļu tiesību varēja iegūt tikai pēc tēva nāves, kas bija kā nodrošinājums patriarhālās varas pastāvēšanai. Ja antīkajā kultūrā pilngadība kā laika robeža, pēc kuras jaunietis tiek pieskaitīts pieaugušo kārtā, pastāvēja arī praksē- ne tikai formāli.

Viduslaikos pilngadība bija vairāk teorētisks kritērijs, kas pēc nepieciešamības varēja tikt neievērots. Viduslaikos visa centrā bija īpašums un tā pārvaldīšana, kas būtībā arī bija pamats sabiedrības stingrajam dalījumam kārtās. Līdz ar to arī iniciācija praktiski nepastāvēja- indivīds savu statusu ieguva automātiski jau piedzimstot vai arī caur izdevīgām precībām, vai sasniedzot attiecīgi materiāli augstāku stāvokli. Pat pilngadība praktiski nebija lielas nozīmes, jo dēls lielāko daļu tiesību pārmantoja no tēva pēc tā nāves, bet līdz tam atradās viņa varā.

3.1. Iniciācija antīkajā laika posmā

Jēdziens „antīkā kultūra” radies renesanses laikmetā un aptver laika posmu no 9.gs.p.m.ē. līdz Romas impērijas krišanai. Tieši balstoties uz antīko kultūru, radās Eiropas Apgaismības kultūra un vēl aizvien tā ieņem nozīmīgu vietu vēsturē un kultūrā.⁴³

Romas impērijā tiesībspēju un rīcībspēju noteica ne jau vairs iniciācija kā tas ir pirmatnējām sabiedrībām, bet gan to statusa, kas būtībā radās ar dzimšanu vai sasniedzot noteiktu statusu. Pastāvēja tiesiskā un faktiskā nevienlīdzība starp iedzīvotājiem un tie un to tiesības tika iedalīti, proti, vergos un brīvajos, kas tālāk tika iedalīti pilntiesīgajos jeb patriciešos un tiesībās ierobežotajos, kas sastāvēja no klientiem un plebejiem. Klientiem nebija ne politisko, ne civilo tiesību savukārt plebejiem bija civilās tiesības, bet nebija politisko tiesību.⁴⁴ Ar jēdzienu persona tika apzīmēts brīvs cilvēks, nevis vergi, kas bija tiesību objekti un tika uztverti kā lietas, kurām nebija tiesībspējas. Pilnīgu tiesībspēju veidoja trīs statusi, kas bija praktiski kā obligāti priekšnoteikumi. Tātad- lai personai būtu pilna tiesībspēja, tai bija jābūt brīvai, Romas impērijas pilsonim un tai bija jānāk no patriarhālās ģimenes. Zaudējot jebkuru vai jebkurus no šiem stāvokļiem, mainījās personas tiesībspēja. Vislielākā tiesību zaudēšana skaitījās brīvības zaudēšana, jo tad persona zaudēja visu.

Romas pilsonis ieguva politiskās tiesības sasniedzot pilngadību, bet civilās tiesības dēls nevarēja iegūt, kamēr tēvs bija dzīvs un dēls atradās tēva ģimenes sastāvā. Dēlam, kurš atradās tēva ģimenē nebija tiesīgs slēgt līgumus, iegūt un atsavināt mantu bez tēva piekrišanas. Dēls pilntiesību civiltiesiskajās attiecībās varēja iegūt pēc tēva nāves vai pēc trīskārtējas pārdošanas verdzībā. Trīskārtējā pārdošana zināmā mērā atgādina iniciācijas rituālu- lai arī dēlu pārdeva saskaņā ar mancipācijas aktu, tēvs jau iepriekš vienojās ar pircēju, ka dēls nenonāks verga statusā, bet radīs tādus apstākļus, lai dēls varētu aizbēgt. Pēc trīskārtējas pārdošanas un trīskārtējas aizbēgšanas dēls bija brīvs, emancipēts un pilntiesīgs. Ar tēva nāvi beidza pastāvēt patriarhālā ģimene un tās vietā radās jaunas, kuras nodibināja dēli. Atšķirībā no vīriešiem sievietēm nepiemita politiskās tiesības vispār, bet civilā tiesībspēja bija ļoti ierobežota.

Iegūstos politiskās tiesības, vērojams zināms iniciācijas rituāls- dēlam sasniedzot pilngadību, tēvs to ieveda Forumā un pierakstīja viņu tajā tribā, pie kuras pats piederēja. Tēvam piederēja vara pār pārējiem

⁴³ Seno un viduslaiku kultūras vēsture vidusskolām. M. Lapiņa, D. Blūma, V. Bartoševska u.c. Rīga: Raka, 1998., 149.lpp.

⁴⁴ Birziņa L. Romiešu tiesību vēsture, Rīga: LR Aizsardzības akadēmija tiesību zinātņu katedra, 1996., 9.-10.lpp.

ģimenes locekļiem un tam vienīgajam bija pilnīga tiesībspēja un rīcībspēja.⁴⁵

Personas tiesībspēja radās ar piedzimšanu pie nosacījuma, ka abi vecāki vai vismaz māte bija brīva. Pilngadību dēli sasniedza 25 gadu vecumā, lai gan stāties laulībā varēja no 14 gadu vecuma, bet sievietes savukārt stāties laulībā varēja no 12 gadu vecuma.⁴⁶

Kā piemēru antīkās kultūras laika posma sabiedrības iekārtas modelējumu filozofijas skatījumā izmantošu sengrieķu filozofa Platona (dzīves laiks 427-347.p.m.ē.) dialogu „Valsts”, kas ataino ideālu aristokrātisku valsts modeli, kurā pastāv darba dalīšana un kārtu nevienlīdzība. Dialogs sevī ietver gan tā laika valdošās iekārtas trūkumus un piedāvā risinājumus, gan arī vērtības, lai gan sajauktā veidā.

Minētā dialoga neliela analīze liks pamatus turpmāk apskatāmajam viduslaika periodam un tajā pastāvošajai kārtu sistēmai, gan ar atšķirīgiem kārtu pārstāvjiem, kā arī sniegs piemēru iniciācijai ideālās valsts ietvaros. Platons savā dialogā norāda, kā iemeslu kārtu sistēmas pastāvēšanai darba dalīšanu un intelektuālās attīstības atšķirību starp indivīdiem.

Minētais dialogs ir teorētisks valsts un tiesību apskats, kā arī varbūtējs pamats ideālās valsts dibinātājiem. Piemēram, Platons pastāvošo reālo pasauli dēvēja par ideālās pasaules atspulgu. Praktiski nav nosakāms tas, kādu nozīmi tas reāli ir ieņēmis savas radīšanas laikā, ne arī kādu nozīmi atstājis uz sabiedrības attīstību līdz pat mūsdienām, taču nav noliedzams, ka dialogs ir ieņēmis nozīmīgu vietu ik gadsimtā.

Nav pierādīts, ka dialogs ir reālas sarunas pieraksts, šajā aspektā var vien norādīt uz to, ka Platons dialogu ir rakstījis būdams filozofs un rakstnieks, līdz ar to paturot tiesības izvēlēties līdzekļus ar kuriem panākt vēlamu rezultātu.⁴⁷

Platons izvirza trīs sabiedrības slāņus:

1-amatnieki un zemkopji

2-kareivji jeb sargi

3-sabiedrības pārvaldītāji jeb filozofi

„ – Un vairāk, vieglāk un labāk viss tiks padarīts, ja katrs, atbrīvojoties no citiem pienākumiem, veiks vienu kādu savai dabai atbilstošu darbu vajadzīgajā laikā...

- Domāju, ka ir vēl daži citi palīgi, kuriem pietiek spēka fiziskam darbam, bet, kas pēc savām gara spējām īsti neder par mūsu līdzdalībniekiem. Viņi pārdod mums tiesības izlietot viņu spēku un maksu par to sauc par algu. Es domāju, ka sauksim viņus par algādžiem...

⁴⁵ Birziņa L. Romiešu tiesību vēsture, Rīga: LR Aizsardzības akadēmija tiesību zinātņu katedra, 1996., 44.-53.lpp.

⁴⁶ Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Zvaigzne, 1977., 63.-89.lpp.

⁴⁷ Platons. Valsts. No sengrieķu val. Tulk. Gustavs Lukstiņš. Rīga: Zvaigzne, 1982., 1.-11.lpp.

- Bet mēs tad aizliedzām kurpniekiem strādāt zemkopja, audēja vai namdara darbu, lai tāpēc jo labāk tiktu padarīts viņa paša, kurpnieka darbs. Arī pārējiem mēs tāpat uzdevām katram vienu darbu un tieši to, kuram viņš visvairāk piemērots. No citiem pienākumiem atbrīvotam, viņam vajadzēs to strādāt visu mūžu un nepalaist garām izdevību labi to veikt.”⁴⁸

Platons norāda uz to, ka statusu sabiedrībā nosaka iedzimtības faktors- pilsoņi nevar būt vienlīdzīgi. Lai arī visi ir radušies vienas valsts ietvaros, lielāku lomu sabiedrības statusa noteikšanā nosaka ne vien pati pēctecība, bet pilsoņa intelekts un spējas.

„-.. Visi mūsu valstī ir brāļi, tā mēs teiksim, šo teiksmi stāstot, bet dievs, jūs veidodams, ir piejaucis zeltu vielai, no kuras veidojis tos, kas vienīgie spēj valdīt. Viņi tāpēc ir vērtīgākie. Sudrabu piejauc viņu palīgiem, dzelzi un varu- zemkopjiem un amatniekiem. Būdami vienas izcelsmes, jūs pa lielākai daļai radīsiet sev līdzīgus bērnus, bet dažreiz no zelta piedzims sudraba, no sudraba zelta pēcnācējs un tā tālāk. No valdītājiem dievs vispirms un visstingrāk prasa, lai viņi būtu viskrietnākie sargi saviem pēcnācējiem un visrūpīgāk par viņiem gādātu un novērotu vai viņu dvēselēs nav kāds piejaukums, un, ja viņu pēcnācēji ir ar vara un dzelzs piejaukumu, tad nekādā ziņā nav jāžēlo, viņu dabai jādod pienācīgs vērtējums un viņš atstumjams pie amatniekiem vai zemkopjiem, turpretī, ja kāda dabā ir zelts vai sudrabs, tas ir paaugstināms..”⁴⁹

Platons arī uzsver nepieciešamību pēc īpašas personas, kas izceļas ar pārākumu pār pārējiem dažādās jomās, kā piemēram, gudrībā, taisnīgumā, krietnumā, stingrībā, patstāvīgumā, vīrišķībā, apdāvinātībā.

„ – Un arī mūsu valstī, Glaukon, Vajadzīgs tāds priekšnieks, lai valsts varētu pastāvēt.

Vajadzīgs gan, un pat ļoti.”⁵⁰

Turklāt Platons uzsver piektajā grāmatā, ka valdnieks var būt tikai un vienīgi no filozofu kārtas, kā arī iztīrā kas ir filozofi un , kas tādi tomēr nav. Interesanti, ka Platons izvirza sieviešu un vīriešu vienlīdzību sargu kārtā, gan norādot, ka visumā sievietes ir vājākas par vīriešiem, kā arī izvirza hipotēzi, ka visveiksmīgākā iekārta šīs kārtas veiksmīgai pastāvēšanai būtu kopība. Lielas ģimenes pastāvēšana, kur visi bērni ir kopīgi nodrošinot, ka neviens nezina to patieso izcelsmi. Tādējādi nodrošinot kopīgumu un sajūtu, ka visi ir savstarpēji radnieki. Arī visas lietas un īpašumi tiem būtu kopīgi un kopīgi arī lietojami. Taču attiecībā

⁴⁸ Platons. Valsts. No sengrieķu val. Tulk. Gustavs Lukstiņš. Rīga: Zvaigzne, 1982., 57.-61.lpp.

⁴⁹ Turpat., 85.lpp.

⁵⁰ Turpat., 82.lpp.

uz filozofu kārtu nekur neparādās sieviešu dzimums tādējādi norādot, ka par filozofu var būt tikai vīrieši.

„- Ja filozofi nebūs valdnieki un ja tie, kurus tagad sauc par ķēniņiem un valdniekiem, nekļūs par īstiem un krietniem filozofiem, ja nesaplūdīs kopā valsts vara un filozofija un ja netiks ar likumu no valsts dzīves izslēgti tie ļautiņi, kas tagad atsevišķi uz savu roku cenšas kļūt par valstsvīriem vai filozofiem, tad, mīļais Glaukon, nelemju ne tikai mūsu valstīm būs daudz, bet, man šķiet, arī visam cilvēku dzimumam, un šī mūsu valsts, kuru mēs veidojam domās, nekad nekļūs par īstenību un nekad neredzēs saules gaismu.”⁵¹

Platons rūpīgi iztīrīja sargu šķiru un filozofu, bet gandrīz ne maz zemāko zemkopju un amatnieku šķiru un to sadzīvi kā tādu. Visrūpīgāk aplūkota tiek filozofu šķira, kur varētu runāt par iniciācijas pastāvēšanu. Iniciācija noris vairākās pakāpēs pārbauda pilsoņa intelektu, spēju domāt. Iniciācijas rezultātā pilsonim tiek noteikta piemērotākā vieta sabiedrībā, tie, kas iztur vairākas iniciācijas pakāpes nonāk augstākā kārtā, bet tikai vis gudrākie nonāk filozofu kārtā, kas ir pati augstākā kārtā. Platons norāda, ka bērnībā mazu bērnu vajagot aizvest uz kara lauku, lai tas paskatās šos asiņainos skatus! ja viņš sāks raudāt, tad nekāds karēvis no viņa neiznāks un tam būs jāpaliek amatnieku kārtā. bet, ja viņš neraudās un izrādīs patiesu ieinteresētību, tad noteikti jāpārceļ nākamajā pakāpē un jāaudzina kā karēvi, nevis amatnieks, un tikai pēc tam šim karēvim ar laiku ir iespējas kļūt par filozofu. Tā, ka prāts nav vienīgais kritērijs, bet ir vajadzīga arī drosme un fiziskās īpašības, bez kurām nevar kļūt par filozofu, nekļūstot vispirms par labu karēvi Uzsverot, ka filozofi ir labākie no sargiem. Izglītošana tiek uzsākta jau bērnībā, kad caur rotaļām visiem bērniem māca rēķināšanu un ģeometriju un visu citu, kas nepieciešams pirms dialektikas apgūšanas. Dialektiku Platons definē kā patiesības meklēšanu, kas ir ceļš uz labā izpratni. Jau sākot izglītēt bērnus, to spējas tiek novērtētas un veidots īpašs saraksts ar īpaši apdāvinātajiem. Tam seko fizisko spēju noteikšana, kas ilgst divus līdz trīs gadus. Divdesmit gadu vecumā sarakstā ietvertajiem jauniešiem visas iepriekš apgūtās mācības apvieno noteiktā kopībā parādot to savstarpējo saikni un saikni ar esamības dabu. Šajā posmā tiek noteikts vai jauniešiem ir vai nav filozofa daba. Trīsdesmit gadu vecumā seko nākošais iniciācijas process, kas ietver jaunus pārbaudījumus un nodrošina jaunu atlasī. Piecdesmit gadu vecumā vispiemērotākajiem tiek veikta pēdējā pārbaude, kuru izturot tie nonāk augstākajā kārtā.

„ Tas būs arī noteikts pierādījums, vai māceklim ir vai nav īsta filozofa daba. Kas spēj visu skatīt kopībā, tas ir dialektiķis, kas to nevar tas tāds nav...

⁵¹ Platons. Valsts. No sengrieķu val. Tulk. Gustavs Lukstiņš. Rīga: Zvaigzne, 1982., 115.lpp.

- .. būs jānovēro, kurš no viņiem visvairāk atbilst šīm prasībām, būs visneatmaidīgākais mācībās, visdrosmīgākais karā, viskrietnākais pārējo likumu izpildītājs, lai tad, kad viņiem būs pilni trīsdesmit gadi, no atlasītiem viņus atkal atlasītu un ieceltu atbildīgākos amatos. Tad jāpārbauda viņu spējas dialektikā, lai noskaidrotu, kurš no viņiem, atteicies no redzes un citu sajūtas orgānu palīdzības, var sasniegt lietu īsto būtību un patiesību, bet šajā lietā, mans draugs, jābūt sevišķi piesardzīgam.”

[..] – Kad viņiem būs pilni piecdesmit un viņi būs atzīti par piemērotiem vai izciliem kā darbos tā zināšanās, tiks noteikta beidzamā pārbaude: viņiem būs jāvērs augšup savas dvēseles skatiens, jāraugās uz to, kas visam dod gaismu, lai, skatījuši labo paši sevī, vērotu to kā paraugu un, kad būs pienākusi katram viņa kārta, pilnveidotu kā pilsētu, tā pilsoņus un sevi pašus uz visu atlikušo dzīves laiku.”⁵²

Redzams, ka iniciācija balstās ne vien uz zināma daudzuma zināšanu sasniegšanu-īpašu briedumu, bet arī uz noteikta vecuma sasniegšanu, kas ir neatraujami saistīti priekšnoteikumi iniciācijas norisei. Iniciācijas galvenais mērķis ir iegūt noteiktu statusu un līdz ar to iespēju vēlāk veikt nākošo iniciācijas procesu. Bet nekādā mērā nevar teikt, ka iniciētais iegūst kādas tiesības, piemēram, uz kādu amatu vai nākošo iniciācijas procesu, jo tiesības iziet iniciāciju rodas sasniedzot noteiktu intelektuālo attīstību.

⁵²Platons. Valsts. No sengrieķu val. Tulk. Gustavs Lukstiņš. Rīga: Zvaigzne,1982., 140.lpp.

3.2. Iniciācija viduslaikos

Viduslaiki ietver sevī laika posmu no 5.-16.gs.

Nosaukumu viduslaiki- *medium aevum* (latīņu val.) ir radījuši Itālijas humānisti, kas uzskatīja, ka ar Romas valsts bojāeju ir gājis bojā ne vien pašas Romas valsts valstiskums, kas aptvēra visu Rietumeiropu, bet arī sagrauta saimnieciskā dzīve, kultūra, zinātne, māksla un daudzas citas cilvēciskas vērtības. Ar viduslaiki saistījās ar tumsonības, pagrimuma un nabadzības laikmetu. Viduslaiki ir starplaiks starp Romas valsts bojāeju un Renesansi- atdzimšanas laikmetu.⁵³

Jau agrajos viduslaikos nepastāvēja verdzība Romas valsts izpratnē, bet pastāvošā patriarhālā verdzība bija dzimtbūšanas priekštece. Zemniekiem zaudējot zemi, pakāpeniski sākās zemnieku dzimtbūšana, kas noteica, ka visi zemnieki ir piesaistīti zemei, līdz ar to zaudējuši iespēju brīvi pārvietoties. Dzimtbūšana formāli nav verdzība un ir vieglāka cilvēku izmantošanas forma kā verdzība. Dzimtcilvēks nebija tiesību objekts kā vergs antīkajā laikmetā un baudīja zināmu devu tiesību, piemēram, pārdot to varēja tikai kopā ar zemi, nogalināt varēja tikai ar tiesas lēmumu, tam varēja piederēt sava kustamā manta un tam varēja būt sava ģimene.⁵⁴

Viduslaiku sabiedrība bija šķiru sabiedrība, kas dalījās “grupās pēc tiesībām, kādām persona bija pakļauta, kā arī pēc rīcībspējas un tiesībspējas konkrēto tiesību ietvaros, kuras attiecas uz personu. .. Katra sabiedrība sastāvēja no daudz un dažādām tiesiskām sociālām grupām.”⁵⁵

Katrai kārtai, gan atšķirīgos apmēros, bija sava likumu kodifikācija, kura arī varēja tikt attiecināma tikai uz konkrēto kārtu.

Viduslaiku sabiedrības pamat grupas bija šādas: feodāļi, garīdznieki, pilsoņi jeb pilsētnieki un zemnieki. Līdztekus tām pastāvēja vēl viena grupa ar īpašu tiesisko statusu- Mozus ticīgie jeb ebreji.

Vēl viduslaiku sabiedrību varēja iedalīt grupās arī pēc lēņu tiesībām atkarībā no lēņspējas.

Lēņspēja bija feodālā tiesībspēja “uzņemties no lēņa turēšanas izrietošās tiesības un pienākumus, spēja veikt lēņa dienestu sava senjora labā. Persona varēja būt apveltīta ar lēņspēju pilnā vai ierobežotā apjomā. Saskaņā ar vācu tiesību spoguļiem pilnā apjomā lēņspēja bija laulībā dzimušiem, spējīgiem nest ieročus (pieaugušiem) bruņinieku kārtas vīriešiem. Ierobežota lēņspēja vai relatīva lēņspēja bija nepilngadīgajiem

⁵³Birziņa. L.Francijas tiesību vēsture (V-XX gs.): mācību līdzeklis. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2000., 3.lpp.

⁵⁴ Birziņa L., Vācijas tiesību vēsture (V-XX gs.): mācību līdzeklis. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 1999., 7.-8.lpp.

⁵⁵Osipova S. Viduslaiku tiesību spoguļi. Rīga: TNA, 2004., 45.lpp.

(pēc Sakšu spoguļa II daļas 67. Panta- līdz 12 gadu vecumam), jo formāli līdz pilngadībai viņi nevarēja pārņemt lēni.” Vēsturē gan zināmi šo normu pārkāpumi- Vilhelma Iekarotāja dēls Ričards I, kas bija dzimis ārļaulībā, lēni ieguva nepilnu 10 gadu vecumā. Daudz vairāk ir sastopami šādi izņēmumi, kad nepilngadīgais iegūst lēņspēju pirms laika, feodāli zemākās kārtās.⁵⁶

Livonijas senākās bruņinieku tiesības, kas bija viens no ievērojamākajiem bruņinieku tiesību krājumiem arī parādās 12 gadu vecuma kritērijs.

12.n.

§ 1. *Ja nomirst kāds vīrs, kam ir mantinieki (bērni), dēli un meitas, un, ja bērni nav sasnieguši pilngadību, tad tuvākam magnātam jābūt aizbildņiem, ja viņš ir bīskapijas vīrs.*

§ 2. *Ja nav neviena magnāta, tad bīskaps ir aizbildnis.*

§ 3. *Ja turpretim bērni sasnieguši savus (divpadsmit) gadus, t.i., ja viņi ir divpadsmit gadus un sešas nedēļas veci, tad dēliem jāsaņem sava muiža (lēņos) un jāzvērē uzticība savam kungam, un tie var par aizbildni izvēlēties kādu no bīskapijas vīriem, ja tie grib.*

§ 4. *meitas nedrīkst ne muižu saņemt, ne vīros iestāties, jo viņām pienākas tikai mūža uzturs no viņu mantojuma.*⁵⁷

Livonijas spogulī, kā priekšnosacījums lēņspējai minēta pilngadība. Pilngadība ir arī norādīta kā kritērijs rīcībspējas iegūšanai, tā kā līdz pilngadībai par bērnu pilnu atbildību uzņemas tā aizbildnis.

21.n.

„Kad bērns ir sasniedzis pilngadību, tad viņam no sava kunga ir jāsaņem sava muiža, un viņš var izvēlēties aizbildni, ja viņš grib, kas ir bīskapijas vīrs un kuram ir jāatbild, ja tas bērnam ir nepieciešams.

Otrā grāmata

57.n

1.§. *Neviens bērns savos gados nedrīkst darīt neko tādu, kas kaitētu viņa dzīvībai.*

2.§. *Ja tas nosit vai ievaino kādu vīru, viņa aizbildnim tas jāizpērk ar to soda naudu, kas paredzēta par slepkavību, ja tā viņam uzlikta.*

3.§. *Kādu zaudējumu viņš nodara, tas viņam jāatmaksā pēc vērtības.*

4.§. *Bet, ja kāds vīrs nosit bērnu, viņam jāatdod pilna tā slepkavības nauda.*

⁵⁶ Osipova S. Viduslaiku tiesību spoguļi. Rīga: TNA, 2004., 136.-137.lpp.

⁵⁷ Latvijas Tiesību avoti teksti un komentāri. J. Laziņš, V. Blūzma, S. Osipova; red. E. Meļķiņš. Rīga: LU juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un politikas zinātņu katedra, 1998., 1. sēj., 49.lpp.

5.§. *Bet, ja kāds vīrs sit bērnu, plēš vai sit ar slotu aiz neuzmanības, viņam viss paliek nemainīgi, ja viņš var apzvērēt pie svētajiem, ka viņš to nebūtu citādi sitis kā tikai neuzmanības dēļ.*⁵⁸

Francijas teritorijā “vasalitātes attiecības nodibināja ar īpašu ceremoniju, ko sauca par hommāžu. Akts sākās ar nākamā vasaļa nomešanos uz ceļiem senjora priekšā un uzticības zvērestu došanu, kā arī pasniedzot lādīti ar svētajiem pīšļiem.

Senjors vasalim pasniedza šķēpu (vasalis kļuva par senjora karavīru), gredzenu vai cimdu. Ar to bija noslēgts līgums par zemes (novada vai apgabala) nodošanu vasalim, kam par to būs jāpilda karadienests. Šo aktu sauc par investitūru. Ja par vasali kļuva garīdznieks, tad senjors viņam pasniedza zizli un citus simboliskus priekšmetus. Vienlaikus ar to viņam uzdeva pildīt draudzes gana pienākumus. Investūras aktā galvenais bija uzticības zvērests. Cimdam bija tāda nozīme, ka piešķirto zemi vasalim nevarēja atņemt “ ar kailu roku”. Ja vasalis atteicās no piešķirtā feoda, viņš nometa cimdu pie senjora kājām.”⁵⁹

Kanoniskajās tiesībās tika prasīts, lai, stājoties laulībā, būtu sasniegts dzimumbriedums, ko Pāvests Urbāns III vēstulē Lēmānas bīskapam rakstīja, kā nepieciešamību sasniegt 14 gadu vecumu, lai uzņemtos šādas saistības.⁶⁰

XII-XIII gs. Katoliskā Eiropas sabiedrība turpināja ievērot Romas Impērijas izpratni par laulājamo minimālo vecumu.

Arī Livonijā pastāvēja laulības šķērslis- nepilngadība- un kā minimālais vecums, lai stātos laulībā tika prasīts, lai sieviete būtu vismaz 12 gadus veca, bet vīrietis 14 gadus vecs. Praktiski gan līdz pat XI gs. bieži tika neievērota prasība pēc pilngadības un vecāki savus bērnus laulāja vēl šūpulī. Bet vēlajos viduslaikos sabiedrība atgriezās pie Romas Impērijas laika izpratnes par laulājamo minimālo vecumu.⁶¹

Vecākās pilsētas tiesības XII un XIII gs. pilngadība iestājās sasniedzot 18 gadu vecumu, un līdz ar to dēls bija atbrīvots no aizbildnības. Meitai apprecoties pirms pilngadības, viņa nokļuva vīra aizbildnībā.

XIX gs. likumi noteica pilngadību no 21 gada vecuma, bet sasniedzot 18 gadus vīrietis ieguva rīcībspēju testamenta sastādīšanai un precībām.⁶²

⁵⁸Latvijas Tiesību avoti teksti un komentāri. J. Laziņš, V. Blūzma, S. Osipova; red. E. Melķiņš. Rīga: LU juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un politikas zinātņu katedra, 1998., 1. sēj., 64. un 85.lpp.

⁵⁹ Birziņa. L.Francijas tiesību vēsture (V-XX gs.): mācību līdzeklis. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2000., 24.-25.lpp.

⁶⁰Osipova S. Viduslaiku tiesību spoguļi. Rīga: TNA, 2004., 209.lpp.

⁶¹ Lazdiņš J. Latvijas Privāttiesības: Raksti. Rīga: LU žurnāla “ Latvijas vēsture” fonds, 2003., 33.-34.lpp.

⁶²Osipova S. Viduslaiku tiesību spoguļi. Rīga: TNA, 2004., 312.-313.lpp.

Hamburgas statūtu norakstā Rīgas pilsētai 1270.gadā nosaka, ka pilngadību iestājas, sasniedzot 20 gadus, lai gan citā statūtu pantā parādās 18 gadi kā nosacījums, lai iegūtu pantā atrunātās tiesības.

1. nodaļa
14.(X)

„ Ja, kāds vīrs, kas bieži slimo un kura mantinieki bieži dala viņa mantu, par ko viņš ir aizbildnis un, kas ir publiski paziņots, un liek viņam darīt tā, lai mantojums un manta tiktu taisnīgi tiem, kas ir sasnieguši atbilstošu vecumu un ir pilngadīgi, un labais vīrs jautā vai kāds grib iebilst pret dalījumu vai pūru, tad tas var visādi iebilst, un, ja visi likumīgie mantinieki klusē un viņi tam neiebilst, un visi ar rātskungiem var to apliecināt, tad paliek, kā ir. Vairāk tiesību vai pilnvaru bez aizbildņa, kā šeit aprakstīts, nevar neviena sieviete prasīt, arī neviens bērns, kas ir jaunāks par divdesmit gadiem.

4.nodaļa
3.(LIII)

Ne mācītāji, ne sievietes, ne vīrieši līdz astoņpadsmit gadiem nevar tiesā ierosināt lietu, ne atbildēt, ne atdot, ne saņemt bez aizbildņa. Un aizbildnis viņiem jāizvēlas rātes priekšā.”⁶³

Katrā sabiedrības šķirā bija atšķirīga tiesībspēja un rīcībspēja, kā pamatā bija to atrašanās hierarhiskā kārtu sistēmā. Jo augstāka kārtā, jo plašākas tiesības un jo vairāk kodificētas tiesības. Savukārt- jo zemāka kārtā, jo mazāk kodificētas tādas tiesības, kas attiecināmas uz ģimenes tiesībām un ietvertu sevī tiesībspēju un rīcībspēju. Tāpēc tiesības normativizēja, lai pēc iespējas vieglāk noteiktu savstarpējo saikni starp šķirām, to pienākumu un īpašumu pārvaldības jomās, kā arī, protams, krimināltiesiskās atbildības jomā.

Tajās visai maz tika skartas ģimenes tiesības, kuras vēl aizvien pārsvarā noteica parašu tiesības, kas sakņojās mitoloģijā un ieradumu tiesībās.

“Salijas franks pieaudzis kļuva divpadsmit gadu vecumā; vismaz šajā vecumā iestājās atbildība par izdarīto noziegumu, miera pārtraukšanu (Lex Salica XXIV, 5) .. Senākos tekstos parādās desmit gadu vecums kā pilngadības cenzs. .. Anglosakšu tiesībās bija minēti desmit gadi kā

⁶³ Latvijas Tiesību avoti teksti un komentāri. J. Laziņš, V. Blūzma, S. Osipova; red. E. Melķišs. Rīga: LU juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un politikas zinātņu katedra, 1998., 1. sēj., 204.lpp. un 213.lpp.

vecums, no kura var saukt pie kriminālatbildības. Veseksas karaļa Inē tiesā (pieņemot ap 690.gadu) 7. 2. § noteikts, ka puika, kam ir 10 zimas (gadi) var atzīt par zagtas mantas slēpēju un sodīt. Nepilngadīgajiem ģermāņu zēniem bija gari, cirtaini mati (Lex Salica XXIV, 2), tas nezinātājam ļāva vizuāli noteikt zēna statusu. Kurš zēnam tos nogrieza bez vecāku atļaujas, tam par to pienācās sods (Lex Salica XXIV, 2.b). Pieaudzis jaunietis tomēr uzreiz nekļuva par pilntiesīgu dzimtas locekli, kamēr dzīvs bija viņa tēvs. Zemi mantot varēja tikai dēli. Dēli līdzās tēvam nekad nevarēja kļūt par zemes īpašnieku, un līdz ar to dēls nevarēja kļūt par pilntiesīgu dzimtas locekli. Par vecumu, kurā skandināvu jaunietis var pats par sevi rūpēties, tika uzskatīti 15 gadi.”⁶⁴

„XXIV. Par zēnu nonāvēšanu

1. ja kāds atņems dzīvību zēnam vecumā līdz 10 gadiem ieskaitot un būs pieķerts, ir notiesājams ar atmaksu 24.000 denārijiem, kas sastāda 600 solidus.
2. Ja kāds atņems dzīvību garmatainam zēnam, notiesājams ar nomaksu 600 solidu apmērā.”⁶⁵

No tā var secināt, ka viduslaikos aizvien ģimenes pamatos pastāvēja patriarhāla tēva vara.

Tāda pati nostādne ir pastāvējusi baltu un līvu ģimenes tiesībās, kur radniecību skaitīja pa vīriešu līniju un iedalīja vairākās pakāpēs atšķirībā no radniecības tuvuma: sīkģimenēs, lielģimenēs jeb saimēs un dzimtās.

Dzimts izauga no ģimenes, kuru nodibina dzimšanas akts, un tā aptver vismaz divas paaudzes. Lielģimene aptver 3 un vairāk paaudzes un zināmu skaitu svešinieku, kas bija nepieciešami, lai vairotu saimes darbaspēku, tādējādi kļūstot par saimniecisku organizāciju. Lielģimene var būt konstruēta kā seniorāts, kur pamatā ir vecāko personu autoritāte un tiesības, vai patriarhāts, kur valda tikai tēvs. Dzimts plašākā nozīmē aptvēra visus kādas personas asinsradniekus kopā, bet šaurākā nozīmē tā ir asinsradnieku savienība, kas sastāv no vairākām lielģimenēm un kuras locekļiem vīriešu līnijā ir kopīgs sencis.⁶⁶ Dēls atradās tēva varā līdz pilngadībai, bet meita līdz laulībām.

Viduslaikos izveidojās arī musulmaņu tradīcijas, kas bija vienotākas un konkrētākas, kā tā laika Eiropas teritorijā pastāvošās. Musulmaņiem “tiesībspēja pilnā apjomā iestājas līdz ar dzimšanu.

⁶⁴Osipova S. Viduslaiku tiesību spoguļi. Rīga: TNA, 2004., 50.lpp.

⁶⁵ Антология мировой правовой мысли в пяти томах. II ТОМ: Европа V-XVII ВВ., рук. проекта г.ю .Семигин.- Москва: мысль,1999,С.36.

⁶⁶ Švābe A. Latvijas tiesību vēsture. Rīga: Latvijas Universitātes Studentu Padomes grāmatnīcas izdevums, 1932., 35.-40.lpp.

Vispilnīgākā tiesībspēja ir brīvam musulmaņu vīrietim. Rīcībspējīgs un pieskaitāms viņš kļūst, kad spēku pilnbriedā (tīri fiziski un garīgi) viņš kļūst pilngadīgs. Pilngadība nav saistāma ar konkrētu vecumu (augšējā robeža 15), bet gan ar konkrētas personas attīstību. Pieskaitāmība nozīmē tiesības uz iniciatīvu un spēju pildīt reliģiskos pienākumus, kā arī atbildību par savu rīcību. Garā vājie un mazgadīgie bērni ir ierobežoti rīcībspējā un var uzņemties tikai tādas lietderīgas saistības kā pieņemt dāvanas un dot ziedojumus. Ir arī starpslānis, pie kura pieder saprātīgi, spriest spējīgi nepilngadīgie, kam tiek piešķirta samērā plaša rīcībspēja, kura jāizmanto tā, lai visas veiktās darbības būtu lietderīgas.”⁶⁷

Vislielākā atšķirība no viduslaikos pastāvošās iekārtas Eiropā bija tāda, ka musulmaņiem “mātes tiesības uz bērnu ir stiprākas par tēva. Mātes varā dēli ir līdz 7 vai pat 9 gadiem, bet meitas- līdz pilngadībai. Tas nav pienākums realizēt savu varu, bet tikai tiesības, kuras māte, no jauna apprecoties, zaudē. Mātes nāves gadījumā šīs tiesības pāriet mātes tuvākajai radniecei pa sieviešu līniju un tikai tad tēvam.”⁶⁸

Musulmaņu tiesībās novērojams folklorā aprakstītais iniciācijas modelis, kad pirms iniciācijas dēls ir mātes varā, bet pēc tēva. Domājams, ka pilngadības iegūšana saistāma ar zināmu iniciācijas procesu, ko veic, lai noteiktu indivīda attīstību un gatavību pildīt sabiedrības uzliktos pienākumus.

Redzams, ka gan antīkajā kultūrā, gan viduslaiku sabiedrībā, gan musulmaņu sabiedrībā-pilngadība nozīmēja zināmas rīcībspējas iegūšanu un nonākšanu pieaugušo kārtā, lai arī antīkajā kultūrā un viduslaiku sabiedrībā tas cik lielā mērā pilngadīgais iegūst rīcībspēju bija atkarīgs no tēva varas ģimenē.

⁶⁷ Osipova S. Viduslaiku tiesību spoguļi. Rīga: TNA, 2004., 360-361.lpp.

⁶⁸ Turpat., 371.lpp.

4. INICIĀCIJA LATVIJĀ 20.-21.GS.

Pēc kārtu sabiedrības atcelšanas izveidojas pilsoniskā sabiedrība, kas vairs nesastāv no strikti nodalītām šķirām. Sabiedrība sastāv no formāli juridiski vienlīdzīgiem indivīdiem uz kuriem tiek attiecinātas vienas un tās pašas sabiedrībā valdošās normas, tomēr tā nav viendabīga. Pastāv ekonomiska nevienlīdzība, kas dod pamatu dalīt indivīdus pēc to sociālā stāvokļa šķirās. Parādās tādi jēdzieni kā elite, vidusšķira, trūcīgie. “Kapitālismā Marks Vēbers izdalīja četras šķiras:

- 1) darblaudis (strādniekus sīkāk grupējot izglītotajos, apmācītajos un nemācītajos);
- 2) sīkpilsoņi (zemnieki, amatnieki, zemmākie ierēdņi u.c.);
- 3) inteliģence un tehniskā inteliģence bez īpašuma;
- 4) īpašnieki un privilēģijas mantojošie.”⁶⁹

Tomēr formāli visas šķiras ir vienlīdzīgas un paredz tolerances ievērošanu savā starpā.

Socioloģija paredz divējādus statusus: mantotos un iegūtos. Mantotais statuss paredz, ka katrs indivīds jau piedzimstot ieņem noteiktu vietu sabiedrībā. Iegūtais statuss attiecināms uz visu to, ko indivīds ieguvis ar savām spējām, talantiem un veiksmi, konkurējot uz savām izraudzītām pozīcijām. Mantotie statusi ir vecums, dzimums, rase un sociālā izcelsme, bet iegūtie ir skolnieka, studenta, korporācijas biedra, pasniedzēja.

Sociālo stāvokli nosaka statusu mijiedarbība, galvenokārt virs statusi, kas ieņem vislielāko svaru-nozīmi. Piemēram, kā virsstatuss ir izvirzāms vecums, no kā lielā mērā ir atkarīga iespēja iegūt citus statusus.⁷⁰ Nostiprinās pilngadība kā laika robeža, kuru sasniedzot indivīds iegūst rīcībspēju un nonāk pieaugušo kārtā.

Profesors Konstantīns Čakste savās 1937/38. mācību gada lekcijās norāda, ka tiesībspēja ir izgājusi attīstību no senajiem laikiem, kad pastāvēja daudzas personas bez tiesību spējām, līdz mūsdienām, kad persona iegūst tiesībspēju un līdz ar to kļūst par tiesību subjektu ar dzimšanu.

Turpretī rīcībpēja prezumē tiesības spēju, tā nerodas līdz ar dzimšanu un tā personai var arī izpalikt, trūkt jeb var tikt ierobežota dažādu apstākļu dēļ. Rīcībspēja tiek definēta kā iespēja izdarīt juridiskus aktus.

Profesors Čakste, runājot par rīcībspēju, saista to ar cilvēka fizisku un garīgu nobriešanu līdz tas apzinās savas rīcības sekas, kas ir par

⁶⁹ Osipova S. Sabiedrība tiesību socioloģijas skatījumā. *Likums un Tiesības*, Nr.4(80),2006, aprīlī, 101.lpp.

⁷⁰ Cilvēks un dzīve socioloģijas skatījumā: ievadkurss skolām un pašmācībai. S. Dobelniece, P. Gundelāhs, T. Lāce u.c.; red. B. Zepa, A. Zobena. Rīga: Latvijas Universitātes Socioloģijas katedra, 1996. 17.-18.lpp.

pamatu tai piešķirt iespēju uzņemties atbildību par savu darbību un iespēju realizēt savas tiesības.

Profesors norāda uz grūtībām nodrošināt pienācīgu pārbaudi, lai pārliecinātos vai persona ir sasniegusi nepieciešamo garīgo briedumu, kā arī pamatojot pilngadības kā laika robežas visefektīvāko institūtu.⁷¹

„Rodas problēma: kurā vietā novilkt robežu cilvēka dzīvē, kad viņš sasniedzis savu fizisko un garīgo briedumu, kad tam varētu piešķirt rīcības spēju.

Šo jautājumu var atrisināt divējādi:

- a) abstrakti un
- b) konkrēti.

Pēc pirmā paņēmiena būtu jārada viena mēraukla visiem. Protams, atsevišķos gadījumos tas būtu netaisni. Daudz taisnīgāk būtu konkrēti atrisināt, konkrēta pārbaude- katru atsevišķi pārbaudīt, vai tas apzinās savu rīcību, bet to nevar pieņemt sekojošu iemeslu dēļ:

a) tas kaitētu civiltiesiskai apgrozībai;

b) būtu liela nenoteiktība, vai vienai personai ir rīcības spēja vai nav- tas vienādi būtu jāpārbauda, bez tam-

c) darbības vai rīcības spēja pieder pie personas pamattiesībām, tā ir tiesība saistīties ar juridisku aktu un šo pamattiesību darīt atkarīgu no kādas kontroles, kur var valdīt patvaļa, subjektīvisms, nav pieļaujami.

Atliek tikai abstraktā metode. Te, ņemot vērā garīgos, fiziskos, sabiedriskos, klimatiskos un citus apstākļus, tiek noteikts zināms vecums, ar kādu persona iegūst rīcības vai darbības spēju.”⁷²

Profesors tālāk savās lekcijās norāda, ka līdz pilngadības sasniegšanai personai civillikums paredz zināmus izņēmumus, kas attiecināmi uz rīcības spēju. Bērniem, kas sasnieguši 16 gadu vecumu var piederēt to brīva manta, kurā ietilpst tas viss, ko bērni ieguvuši ar savu personīgo darbu, tas viss, ko vecāki no bērniem piederošās mantas nodod viņu pārvaldībā, kā arī to, ko bērniem piešķirušī radnieki bez atlīdzības ar nosacījumu, ka bērni paši to pārvalda. Ar brīvo mantu nepilngadīgais, kurš sasniedzis 16 gadu vecumu var rīkoties pēc sava ieskata, pārvedot to un par saviem darījumiem atbildot šīs brīvās mantas apmērā.

Minētie izņēmumi ir saglabāti un spēkā esoši līdz pat šodienai atjaunotajā 1937.gada civillikuma 195.pantā.

Spēkā ir arī pārējie trīs izņēmumi, kurus uzskaita Čakste, tai skaitā 260.pantā minētie, kas gan ietver grozījumus, bet nav zaudējis sākotnējo nozīmi.

Patlaban spēkā esošajā Civillikuma redakcijā pārējos izņēmumus sevī ietver Civillikuma 260 un 261. pants, kuri nosaka tos izņēmuma gadījumus, kuros nepilngadīgo rīcība ir atzīstama kā saistoša.

⁷¹ Čakste K. Civiltiesības. kserokopija 3. 1937./38. mācību gads, 13-14.lpp.

⁷² Turpat., 14.lpp.

„195. Par bērnu brīvo mantu, kas izņemta no vecāku pārvaldības, ja bērni sasnieguši sešpadsmit gadu vecumu, jāatzīst:

1) viss, ko bērni ieguvuši ar savu personisko darbu vai ar vecāku piekrišanu patstāvīgi nodarbojoties kādā arodā, rūpniecībā vai tirdzniecībā u. tml.;

2) viss, ko vecāki no bērniem piederošās mantas nodod viņu brīvā pārvaldībā;

3) visa manta, kuru bērniem bez atlīdzības piešķirušī radnieki vai citas personas ar nosacījumu, lai bērni to pārvaldītu un lietu patstāvīgi, izņemot mantu, kas piešķirta noteiktam mērķim.

(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 12.12.2002. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2003.)

260. Savu brīvo mantu (195. p.) nepilngadīgais pārvalda patstāvīgi. Viņš var par šo mantu noslēgt darījumus parastās pārvaldības robežās, un viņš par tiem atbild ar savu brīvo mantu.

Ja nepilngadīgais atbilstoši likumiem stājas darba attiecībās vai patstāvīgi nodarbojas kādā arodā, amatniecībā, tirdzniecībā u. tml., viņš var noslēgt darījumus, kas nepieciešami sakarā ar viņa patstāvīgo nodarbošanos, un viņš par tiem atbild ar visu savu mantu.

Nepilngadīgais arī šajos gadījumos nevar patstāvīgi slēgt tādus darījumus, kurus aizbildnis nevar slēgt bez bāriņtiesas atļaujas.

(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 12.12.2002. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2003.)

261. Izņemot gadījumus, kas paredzēti 221. un 260. panta, nepilngadīgajam nav rīcības spējas, tādēļ viņu visos tiesiskos darījumos pārstāv aizbildnis.

Ja nepilngadīgais noslēdzis darījumu, kaut arī bez sava aizbildņa piedalības, bet acīm redzami sev par labu, tas ir spēkā un saista otru pusi.

Nepilngadīga tiesiskie darījumi iegūst saistošu spēku, ja viņš sasniedz pilngadību un kļuvis spējīgs pats aizstāvēt savas tiesības, noteikti atzīst no šiem darījumiem izrietošās saistības.”⁷³

Profesors Konstantīns Čakste min, ka dažos gadījumos rīcības spējas piešķiršana var būt arī netaisna, ja pilngadību sasniegusī persona vēl nav attiecīgā gara briedumā. Var pastāvēt arī pretēja situācija, kad nepilngadīga persona spēj apzināties savu rīcību, šādā situācijā likums ir noteicis izņēmumu, kad personai var piešķirt pilngadību pirms pilngadības sasniegšanas.

Pilngadības piešķiršana pirms laika kā izņēmuma gadījums saglabājies līdz mūsdienām, lai gan ir mainījusies likuma noteiktais

⁷³ Civillikums: LR likums. Ziņotājs, 1993, 25. maijs, nr.22/23.

minimālais vecums, kas pirms tam bija 18 gadi, bet uz doto brīdi ir 16 gadi tā kā agrāk pilngadība iestājās no 21 gada vecuma. No tā izriet, ka 18 gadīgai personai būtu jābūt personai, kas apzinās savu rīcību, uzvedas nevainojami un spēj patstāvīgi aizsargāt un aizstāvēt savas tiesības, un izpildīt savus pienākumus, līdz ar to tai ir piešķirama rīcībspēja. Taču, ja ir paredzēts izņēmums, kura ietvaros var piešķirt pilngadību pirms laika, tad tāds nepastāv attiecībā pret personām, kuras ir sasniegušas likuma noteikto pilngadības vecumu, taču nav vēl spējīgas aizstāvēt savas tiesības un pienācīgi pildīt pienākumus.

„I. Nepilngadība

219. Nepilngadība abu dzimumu personām turpinās tik ilgi, kamēr tās sasniedz astoņpadsmit gadu vecumu.

220. Izņēmuma gadījumos un sevišķi svarīgu iemeslu dēļ, kad nepilngadīgā aizbildņi un tuvākie radnieki apliecina, ka **viņš uzvedas nevainojami un spēj patstāvīgi aizsargāt un aizstāvēt savas tiesības un izpildīt savus pienākumus**, nepilngadīgo var izsludināt par pilngadīgu arī pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, bet ne agrāk, kamēr viņš sasniedzis pilnus sešpadsmit gadus.

221. Pilngadību pirms termiņa (220. p.) piešķir attiecīgā bāriņtiesa, kuras lēmumu apstiprina tiesa.

Par pilngadīgu uzskatāma persona, kas likumā paredzētajā kārtībā stājusies laulībā pirms astoņpadsmit gadu vecuma.⁷⁴

Rīcībspēju un tiesību spēju savās lekcijās aplūko arī Profesora K. Čakstes priekšgājējs docents A. Būmanis 1923/24. mācību gadā, tātad pirms 1937.gada civillikuma, respektīvi, laikā, kad vēl spēkā bija Baltijas vietējo likumu kopojuma III daļa jeb t.s. „Bunges civillikums”.

Tiesību spēju Būmanis definē kā īpašību, kad personai var piederēt zināmas tiesības. Rīcības spēja tiek definēta kā darbības spēja, kas nepieder visiem un ir dažāda pret atsevišķām personām.

Kā vienu no faktoriem, kas atstāj iespaidu uz darbības spējām ir minēts vecums.

„ Arī vecums nerada nekādu iespaidu uz tiesības spēju, bet darbības spēja nepieder visos vecumos. Ir periods, kad gribas spējas nemaz nav- bērns, kad gribas spēja ir attīstības stadijā un beidzot ar pilnīgu gribas spēju-pieaudzis cilvēks. Agrākās tiesības mēģināja analizēt katru personu, vai viņai ir darbības spējīga, var nest tiesiskas sekas. Tagadējais likumdevējs to saista ar zināma vecuma sasniegšanu. Vecuma posma sasniegšana jau atrodama romiešu tiesībās, bet tad pastāvēja daudzi posmi; pilnīga

⁷⁴ Civillikums: LR likums. Ziņotājs, 1993, 25. maijs, nr.22/23.

pilntiesība sākās ar 25. gadu vecumu. Ar 1862.gada likumu ieviesa 21.g. vecumu. Vidzemes zemnieku tiesības paredzēja pilngadību jau no 17 gadu vecuma. Ir arī jaunākiem pilsoņiem pirms 21. gada piešķirtas dažas darbības spējas; ar 7 gadu vecumu pilsonis sasniedz gribas spēju un nes civiltiesisku atbildību par pārkāpumiem (krimināltiesībās no 10 gadu vecuma). Ar 1.februāra 1921.gada likumu par laulību nosaka: tiesība precēties sievietēm no 16 gadiem, vīriešiem no 18 gadiem. Ar 20 gadu vecumu Kurzemē ir tiesība taisīt testamentus. Pēc Vidzemes zemes tiesībām no 25.g. vecuma var atteikties no aizbildņiem. .. ir izņēmuma gadījums, ja sevišķi svarīgos gadījumos, uz radnieku apgalvojumu amata, ka pilsonis spēj patstāvīgi aizstāvēt savas intereses un ir kārtīgi uzvedies var piešķirt pilngadību jau no 18. gadu vecuma.”⁷⁵

Līdz pat šim brīdim civillikums 1780.pantā ir saglabājis 7 gadu kritēriju kā priekšnosacījumu deliktspējai.

Šāds kritērijs pastāvēja jau 1937.gadā, kas noteica, ka “bērni līdz 7 gadiem nav vainojami/ deliktu spēja/ arī par tiesību aizskārumu/ neatļautu darbību/, taču zaudējumi jāatlīdzina.. Arī krimināltiesiski mūsu Soda likums/SL/ nepieskaita par vainu noliegtu nodarījumu, ko izdarījis mazgadīgais, kam nav vēl 12, vai ko izdarījis 12 līdz 18 gadus vecs nepilngadīgais, kurš aiz prāta vai tikumiskas neattīstības nav varējis saprast sava nodarījuma raksturu un nozīmi vai vadīt savu rīcību; “⁷⁶

Tagad spēkā esošais civillikums nosaka, ka

„ **1780.** Zaudējumi, ko nodarījis bērns līdz septiņiem gadiem, garā slimais vai arī rīcības spējīga persona nesamaņas vai gara darbības traucējuma stāvoklī, jāatlīdzina no viņu mantas, ciktāl tas neatņem viņiem viņu uzturam nepieciešamos līdzekļus. Ja pie tam pielaiduši kādu neuzmanību tie, kam minētās personas pienākas uzraudzīt, tad par zaudējumiem atbild vispirms tie ar savu mantu.

..Bērns līdz 7 gadu vecumam, garā slima persona, kā zināms nav ne rīcībaspējīgi, ne deliktspējīgi, tomēr viņiem var piederēt manta..”⁷⁷

Izmaiņas pastāv attiecībā uz vecumu, no kura paredzēta kriminālatbildība.

„ 11.pants.Vecums, ar kuru iestājas kriminālatbildība

Pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucams.”⁷⁸

⁷⁵ Būmanis A. Civiltiesības. kserokopija pēc doc. A. Būmaņa kunga lasītām lekcijām LU 1923/24 mācību gads. Rīga 1924, 14.lpp.

⁷⁶ Vanags K. Pilsoņa personiskās un ģimenes tiesības. Valka: Lubraka apgāds,1948, 6.lpp.

⁷⁷ Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Saistību tiesības, otrais izdevums. K. Torgāns, A.

Grūtups, K. Balodis u.c.; red. Kalvis Torgāns. Rīga: Mans īpašums,2000.273.lpp.

⁷⁸ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, nr. 199/200.

No krimināltiesiskā viedokļa nav vienota uzskata par to, vai Civillikumā 220.p. un 221.p. paredzētā pilngadības piešķiršana pirms laika izņēmuma kārtībā ir attiecināma tikai uz civiltiesiskajām sfērām vai uz visām tiesiskajām sfērām. Bet praktiski tam pat nav tik liela nozīme, jo krimināllikums nosaka, ka kriminālatbildība var iestāties jau no 14 gadu vecuma.

Mag.iur. K.Vanags norāda, ka gadījumos, kad svarīgu iemeslu dēļ pilngadība tiek piešķirta pirms laika, šāda juridiskā pilngadība personai piešķir pilngadīgā statusu tikai privāttiesību laukā.

K.Vanags pauž viedokli, ka “ ja nepilngadīgiem laulātiem ir bērni, viņi, kamēr nav sasnieguši pilngadību, nevar pārstāvēt savus bērnus to personiskās vai mantiskās attiecībās, visos darījumos nepilngadīgo pārstāv viņa aizbildnis, pie kam tēvs un māte jau uz vecāku varas pamata ir savu nepilngadīgo bērnu dabiskie aizbildņi, bez sevišķa tiesas lēmuma; bez aizbildņa nepilngadīgais nevar tiesā ne celt prasību, ne atbildēt.”⁷⁹

Domājams, ka šis princips ir saglabājies arī mūsdienās līdz ar to-18 gadus nenasnieguši vecāki var savu bērnu pārstāvēt tiktāl ciktāl sniedzas privāttiesību lauks.

Vecāku pienākumos pret savu nepilngadīgo bērnu atbilstoši Civillikuma 177.-182.p. ietilpst tādi pienākumi kā rūpēties, samērā ar to mantas un sabiedrisko stāvokli, par viņu varā esošo bērnu dzīvību un labklājību, sagādāt tiem uzturu, tos kopt, audzināt un skolot. Ja agrāk vecāku pienākums bija sagādāt meitai pūru, tad civillikums jau tā pirmsākumos ir paredzējis, ka pūrs ir vecāku brīvprātīgs piešķirums laulības gadījumam. Pienākums aprūpēt bērnu līdz tas pats to spēj vēl 1948.gadā gūlās galvenokārt uz tēvu un māti samērā ar viņu mantas stāvokli. Patlaban vecāku pienākumi gulstas vienlīdzīgi uz abiem vecākiem līdz bērna pilngadībai. Nepaklausības gadījumā vecāki bija tiesīgi piemērot nepieciešamos labošanas līdzekļus un nepieciešamības gadījumā griezties bāriņtiesā, kā arī ievietot audzinošās iestādēs. Audzinošās iestādes vairs nepastāv, bet civillikums ir saglabājis tiesību vecākiem griezties bāriņtiesā atbilstoši civillikuma 185.pantam. Savi personiskie pienākumi ir arī bērniem, un tie ir uzskaitīti civillikuma 182-189.p.

Padomju ģimenes tiesības bija definētas kā funkcijas, kas veicamas ģimenei: jaunās paaudzes komunistiska audzināšana, kā arī fizisko un garīgo spēku attīstīšana, kas tad arī bija ģimenes svarīgākie pienākumi. Latvijas PSR teritorijā spēkā padomju laikā bija 1926.gadā pieņemtais un 1940.gadā atjaunotais KPFSR Laulības, ģimenes un aizbildnības likumu

⁷⁹ Vanags K.Pilsoņa personiskās un ģimenes tiesības. Valka: Lubraka apgāds, 1948., 9.lpp.

kodekss līdz 1969.gada 30.septembrim, bet no 1969.gada 1.oktobra spēkā bija Latvijas PSR laulības un ģimenes kodekss.⁸⁰

Padomju tiesībās tiesību apjoms palielinās līdz ar lielāka vecuma sasniegšanu, piemēram, sasniedzot 10 gadu vecumu bērns pats var dot vai attiecīgi nedot savu piekrišanu adopcijai, sasniedzot 15 gadus nepilngadīgais ir tiesīgs noteikt un apstrīdēt paternitāti, kā arī var patstāvīgi uzstāties kā prasītājs un atbildētājs tiesā lietās, kas radušās no laulības un ģimenes tiesiskajām attiecībām. Sasniedzot pilngadību kļāt nāk tādas tiesībās kā laulāties, būt par aizbildni vai adoptētāju.⁸¹

Tiek saglabāts kritērijs, ka stājoties laulībā personām jābūt garīgi un fiziski nobriedušām, spējīgām realizēt pienākumus, kas rodas laulātajiem. Šāds brieduma stāvoklis tiek saistīts ar pilngadības sasniegšanu- tas ir 18 gadu sasniegšanu. "Latvijas PSR likumdošanā noteikts, ka atsevišķos izņēmuma gadījumos rajona (pilsētas) vai pilsētas rajona TDP IK (Tautas deputātu padomes izpildkomiteja) var samazināt laulības vecumu, bet ne vairāk kā par vienu gadu vīriešiem un par diviem gadiem sievietēm. KPFSR laulības vecumu var samazināt kā sievietēm, tā arī vīriešiem par diviem gadiem. Likumā nav paredzēti apstākļi, ar kuriem var samazināt laulības vecumu. Praksē tādi apstākļi ir bērna piedzimšana vai grūtniecība nepilngadīgai sievietei, kas jau uzsākusi faktiskās kopdzīves attiecības, un citi apstākļi, kad laulības noslēgšana var būt pilngadību nerasniegušas personas interesēs."⁸²

Vērojams, ka ne agrāk, ne arī mūsdienās, sasniedzot pilngadību, netiek iegūts neierobežots apmērs tiesību, piemēra, kandidēt Saeimas vēlēšanās var no 21, bet kandidēt prezidenta amatam no 40, arī tiesnešiem ir noteikts vecuma kritērijs, kā arī papildus prasības, kas ļauj noteikt tā piemērotību amatam.

„ 9. Saeimā var ievēlēt katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu.

37. Par Valsts Prezidentu var ievēlēt pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš sasniedzis četrdesmit gadu vecumu. Par Valsts Prezidentu nevar ievēlēt pilsoni ar dubulpilsonību.”⁸³

„ 52. pants. Rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amata kandidāts

- (1) Par rajona (pilsētas) tiesas tiesnesi var iecelt personu, kura:
- 1) ir Latvijas pilsonis;
 - 2) prot valsts valodu augstākajā līmenī;

⁸⁰ Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984., 11.-19.lpp.

⁸¹ Turpat., 27.lpp.

⁸² Turpat., 37.lpp.

⁸³ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.1.jūlijs, nr.43.

- 3) sasniegusi 30 gadu vecumu;
 - 4) ieguvusi augstāko juridisko izglītību;
 - 5) darbojusies vismaz piecus gadus juridiskajā specialitātē;
 - 6) nokārtojusi kvalifikācijas eksāmenu.
- (2) Juridiskās specialitātes darba stāžā tiek ieskaitīts arī tiesas priekšsēdētāja palīga, iesneša palīga un tiesas konsultanta amatā nostrādātais laiks.
- (3) *(Izslēgta ar 15.10.1998. likumu.)*
- (4) Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā tiesneša amata kandidāti tiek izraudzīti, stažējas un kārtu kvalifikācijas eksāmenu.
- (5) Stažēšanās laiku nosaka pēc tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšlikuma, ievērojot tiesneša amata kandidāta profesionālās sagatavotības līmeni.
- (6) *(Izslēgta ar 15.10.1998. likumu.)*
- (7) Atkārtoti pretendēt uz tiesneša amatu var ne agrāk kā pēc gada. Gada termiņu sāk skaitīt ar dienu, kad tiesneša amata kandidāts saņēmis atteikumu attiecībā uz viņa kandidatūras turpmāko virzīšanu tiesneša amatam.
- (Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 29.01.1997., 15.10.1998., 31.10.2002., 19.06.2003., 22.09.2005. un 02.11.2006. likumu, kas stājas spēkā 23.11.2006.)

53. pants. Apgabaltiesas tiesneša amata kandidāts

- (1) Uz apgabaltiesas tiesneša amatu var pretendēt rajona (pilsētas) tiesas tiesnesis vai zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis, kuram ir vismaz trešā kvalifikācijas klase.
- (2) Uz apgabaltiesas tiesneša amatu var pretendēt persona, kurai ir 10 gadu kopējais darba stāžs augstskolas tieslietu specialitātes akadēmiskā personāla, zvērināta advokāta, prokurora vai līdz 1994.gada 30.jūnijam prokurora vietnieka, prokurora palīga vai prokuratūras izmeklētāja amatā un kura ir nokārtojusi tiesneša trešās kvalifikācijas klases eksāmenu.
- (19.06.2003. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 01.07.2003.)”⁸⁴

Līdzīgi vecuma, pieredzes, izglītības kritēriji ir lielākajai daļai profesiju, kas ieviesti, lai atvieglotu kandidātu piemērotības noteikšanu, atsaucoties uz to, ka atsevišķa iniciācijas pārbaudes veikšana būtu pārlietu sarežģīta, ņemot vērā, pirmkārt, jau iespējamo iniciējamo lielo skaitu. Taču iniciācija aizvien pastāv, bez tam tā praktiski pastāv gandrīz visās sociālās aktivitātēs. Iniciācija ir novērojama kā viens no kritērijiem tiesneša amata kandidātam (likumā Par tiesu varu 52.panta)- kā obligāti nokārtots kvalifikācijas eksāmens, valsts valodas apgūšana līdz augstākajam līmenim, augstākās juridiskās izglītības iegūšana, 5 gadus nostrādāts darba stāžs.

Kas attiecas uz pilngadību kā priekšnosacījumu rīcībspējai, kas būtībā aizstāj iniciāciju, tam var nepiekrīst tā, kā Valsts ir noteikusi obligāti iegūstamo pamatizglītību līdz 18 gadu vecumam. Līdz ar to Valsts ir izstrādājusi izglītības sistēmu, kas nodrošina indivīda noteiktu intelektuālo attīstību līdz pilngadības sasniegšanai, kā arī iespēju turpināt izglītošanos. Taču tā nekādā mērā neiespaido rīcībspējas iegūšanu.

⁸⁴ Par tiesu varu: LR likums. Ziņotājs, 1992.15.decembris, nr.1/2.

„Pamatizglītības mērķis ir iespēju radīšana sabiedrības un cilvēka individuālajā dzīvē nepieciešamo pamatzināšanu un pamatprasmju apguvei, vērtību orientāciju veidošanai. Sākumskolā, t.i. no 1. līdz 4.klasei bērnu apgūtās zināšanas un prasmes netiek vērtētas ar atzīmi. Sākot ar 5.klasi bērnu apgūtās zināšanas un prasmes tiek vērtētas 10 ballu skalā. Pamatskolu beidzot, skolnieki kārto centralizētos eksāmenus, kuru skaitu un saturu nosaka Izglītības un zinātnes ministrija. Izglītojamie, kas ieguvuši vērtējumu visos pamatzglītības programmas mācību priekšmetos un valsts pārbaudījumos, saņem apliecību par pamatzglītību un sekmju izrakstu. Vērtējumu mācību priekšmetos, kuros ir organizēts centralizētais eksāmens, apliecina pamatzglītības sertifikāts. Šie pamatzglītību apliecinošie dokumenti dod tiesības turpināt izglītību jebkurās vidējās pakāpes izglītības programmās.”⁸⁵

Tādējādi ir redzams, ka iniciācija ir plašāk sastopama mūsdienu sabiedrībā kā jebkad agrāk, lai gan tās trūkums ir izjūtams attiecībā uz indivīda nonākšanu pieaugušo kārtā. Tā kā jau iepriekš tika minēts, tad tomēr pastāv iespēja, kad jaunielis sasniedzot 18 gadu vecumu, tomēr vēl nav pienācīgu briedumu sasniedzis, lai pienācīgi stātos tiesiskajās attiecībās.

⁸⁵ <http://www.izm.gov.lv/default.aspx?tabID=20&lang=1&id=550> (aplūkots 2007.19.maijā)

KOPSAVILKUMS

Izpētot tēmu, Iniciācija esmu nākusi pie šādiem secinājumiem un ierosinājumiem:

1. Pētot iniciācijas jēdzienu nepieciešams izmantot mitoloģiju, folkloru, antropoloģiju, socioloģiju un citas zinātnes, kas pēta sabiedrību un cilvēka vietu tajā.
2. Iniciācijas pirmsākums rodams mītos; pirmatnējā sabiedrībā mīts ietvēra priekšstatu sistēmu par apkārtējo pasauli un pagātņi. Iniciācija bija veids, kā indivīds integrējās pasaulē.
3. Raksturīgi, ka pirmatnējā sabiedrībā iniciējama pirms iniciācijas piederēja mātes pasaulei, bet pēc – tēva, savukārt mūsdienu sabiedrībā vecāki ir vienlīdzīgi attiecībās ar bērnu gan līdz pilngadības sasniegšanai, gan arī pēc tās.
4. Pirmatnējā sabiedrībā pastāvēja prezumpcija, kas noteica, ka neviens nav pilnvērtīgs, kamēr to nav pierādījis, bet mūsdienās tiek prezumēts, ka visi ir pilnvērtīgi, kamēr nav pierādīts pretējais.
5. Tikai mūsdienu sabiedrībā, pastāvot dzimumu līdztiesībai, iniciācija vienlīdz skar abus dzimumus, pirmatnējā sabiedrībā dzimumi tika nodalīti un iniciēti atšķirīgos rituālos.
6. Pirmatnējā sabiedrībā iniciācija ir priekšnosacījums, lai iniciētie iegūtu lielākas tiesības un augstāku sociālo līmeni, tikai iniciācijas pirmais posms vienmēr bija nonākšana pieaugušo kārtā, kas mūsdienās notiek automātiski sasniedzot pilngadību.
7. No pilngadības regulējuma Civillikumā var secināt, ka, sasniedzot pilngadību, personai jāsaprot sava rīcība, jāapzinās tās sekas, jāuzvedas nevainojami un jāspēj patstāvīgi aizsargāt un aizstāvēt savas tiesības un izpildīt savus pienākumus. Ja šie nosacījumi tiek izpildīti, personai ir piešķirama rīcībspēja.
10. Civillikums, kas formulē nepilngadību ir nepilnīgs, jo neparedz izņēmuma situāciju, kad persona sasniedzot pilngadību nav sasniegusi attiecīgo briedumu rīcībspējas iegūšanai.

11. Mūsdienu sabiedrībā ir novērojams, ka jo vecāks kļūst indivīds, jo plašāks kļūst viņa tiesību apjoms, piemēram, var apmeklēt naktsklubus, kandidēt uz dažādiem augstākstāvošiem amatiem, aiziet pensijā, utt.

Annotation

Initiation is a conception, which practically is not used, although it exists through almost all life situations.

Bachelor's work is based on researchworks about a conception of initiation and its sense from its beginning in a primeval society till nowadays. Because initiation exist sow broadcasted, the main research aspect is a person's initiation in an adult estate. Initiation is looked closely from a literature, a folklore, a religion, a law history and nowadays laws. As a problematical trait in nowadays I see that full age is a criterion of getting legal capacity, which is not enough as a guarantor, that person which becomes 18 years old is an accordingly mentally ripe for being ready to take one's stand in legal correlation single-handed. Even if from lawful age follows that person in lawful age should be a person who realizes its action, behave immaculately and single-handed can protect and maintain one's rights and fulfil its duties and of that should institutionalize to it a legal capacity there isn't existing any test elements wherewith also doesn't exist any guarantor which could attest, that person in lawful age really is ready enough for getting legal capacity.

Anotācija

Iniciācija ir jēdziens, kas praktiski netiek pielietots, lai gan iniciācija pastāv praktiski visās dzīves jomās.

Bakalaura darbā tiek pētīts iniciācijas jēdzienu un tās nozīmi jau no tās pirmsākumiem pirmatnējās kultūrās līdz mūsdienām, Tā kā iniciācija pastāv praktiski visās dzīves jomās, tad galvenais pētījuma aspekts ir indivīda iniciācija pieaugušo kārtā. Pētījumā iniciācija tiek aplūkota no literatūras, folkloras, reliģijas, tiesību vēstures un mūsdienu tiesību aspektiem. Tuvāk tiek pētīta problemātika, ka pilngadības noteikšana kā kritērijs rīcībspējas iegūšanai, nav pietiekama kā garants, ka persona, kas kļūst rīcībspējīga ir garīgi nobriedusi, lai būtu spējīga patstāvīgi stāties tiesiskās attiecībās. Lai arī no pilngadības institūta izriet, ka pilngadību sasniedzot personai būtu jābūt personai, kas apzinās savu rīcību, uzvedas nevainojami un spēj patstāvīgi aizsargāt un aizstāvēt savas tiesības un izpildīt savus pienākumus, un līdz ar to tai ir piešķirama rīcībspēja, nav nekādu pārbaudes elementu līdz ar to arī garanta, ka pilngadību ieguvusi persona tāda ir.

AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Atmiņa un Vēsture no antropoloģijas līdz psiholoģijai. Sast. Roberts Ķīlis. Rīga: N.I.M.S, 1998.
2. Ārzemju literatūras vēsture: XVII un XVIII gadsimts. S. Artamonovs, Z. Graždanska, R. Samarins. Rīga: Zvaigzne, 1971.
3. Birziņa. L.Francijas tiesību vēsture (V-XX gs.): mācību līdzeklis. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2000.
4. Birziņa L. Romiešu tiesību vēsture, Rīga: LR Aizsardzības akadēmija tiesību zinātņu katedra, 1996.
5. Birziņa L., Vācijas tiesību vēsture (V-XX gs.): mācību līdzeklis. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 1999.
6. Būmanis A. Civiltiesības. kserokopija pēc doc. A. Būmaņa kunga lasītām lekcijām LU 1923./24.mācību gads. Rīga 1924.
7. Cilvēks un dzīve socioloģijas skatījumā: ievadkurss skolām un pašmācībai. S. Dobelniece, P. Gundelahs, T. Lāce u.c.; red. B. Zepa, A. Zobena. Rīga: Latvijas Univesitātes Socioloģijas katedra, 1996.
8. Cilvēki un paražas. A.Dridzo, Ļ. Mincis. Rīga: Zvaigzne, 1981.
9. Čakste K. Civiltiesības. kserokopija 3. 1937./38. mācību gads.
10. Eliade M. Mīta aspekti. Rīga: Minerva, 1999.
11. Freids Z. Totēms un Tabū. Rīga: Minerva, 1995.
12. Gēte J.V. Jaunā Vertera ciešanas. Rīga: Liesma, 1979.
13. Ideju vārdnīca. O. Adikibi, B. Baleins, E. Brejī u.c. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999
14. Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Zvaigzne, 1977.
15. Kursīte J. Latviešu folklorā mītu spoguļi.. Rīga: Zinātne, 1995.

16. Kursīte J. Mītiskais folklorā, literatūrā, mākslā. Rīga: Zinātne, 1999.
17. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Saistību tiesības, otrais izdevums. K. Torgāns, A. Grūtups, K. Balodis u.c.; red. Kalvis Torgāns. Rīga: Mans īpašums, 2000.
18. Latviešu tautas dziesmas. Redaktori Pof.Dr. A. Švābe, Prof. DR. K. Straubergs, E. Hauzenberga- Šturma. Kopenhāgena: Imanta, 1954.
19. Latvijas Tiesību avoti teksti un komentāri. J. Lazīņš, V. Blūzma, S. Osipova; red. E. Melķiņš. Rīga: LU juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un politikas zinātņu katedra, 1998., 1. sēj.
20. Lazdiņš J. Latvijas Privāttiesības: Raksti. Rīga: LU žurnāla “Latvijas vēsture” fonds, 2003
21. Osipova S. Sabiedrība tiesību socioloģijas skatījumā. *Likums un Tiesības*, Nr.4(80), 2006, aprīlī.
22. Osipova S. Viduslaiku tiesību spoguļi. Rīga: TNA, 2004.
23. Pasaules reliģijas. Autoru kolektīvs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
24. Platons. Valsts. No sengrieķu val. Tulk. Gustavs Lukstiņš. Rīga: Zvaigzne, 1982.
25. Raits H. Burvestību liecinieks. Rīga: Zinātne, 1974.
26. Seno un viduslaiku kultūras vēsture vidusskolām. M. Lapiņa, D. Blūma, V. Bartoševska u.c. Rīga: Raka, 1998.
27. Švābe A. Latvijas tiesību vēsture. Rīga: Latvijas Universitātes Studentu Padomes grāmatnīcas izdevums, 1932.
28. Vanags K. Pilsoņa personiskās un ģimenes tiesības. Valka: Lubraka apgāds, 1948.
29. Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984.
30. A. Barnard. History and Theory in Anthropology.. Cambridge university press, 2000, XII.

31. Антология мировой правовой мысли в пяти томах. II ТОМ: Европа V-XVII ВВ., рук. проекта г.ю .Семигин.- Москва: Мысль,1999.

32. Мирча Элиаде .Тайные общества :обряды инициации и посвящения. Москва ; Санкт-Петербург : Университетская книга, 1999.

Normatīvie tiesību akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis,1993.1.jūlijs,nr.43.
2. Civillikums: LR likums. Ziņotājs, 1993, 25. maijs, nr.22/23.
3. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, nr. 199/200.
4. Par tiesu varu: LR likums. Ziņotājs,1992.15.decembris, nr.1/2.

Interneta avoti

1. <http://www.izm.gov.lv/default.aspx?tabID=20&lang=1&id=550>
(aplūkots 2007.19.maijā)

Apliecinu, ka bakalaura darbu esmu uzrakstījusi patstāvīgi, izmantojot darbā norādītos avotus, un darbs nav plāgiāts.

/Darba autora paraksts, datums/

Bakalaura darbs aizstāvēts:
Bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēde
2007.gada ____ . _____
un novērtēts ar atzīmi _____

Komisijas priekšsēdētājs _____